

אמרי השביעית

השמיטה ב"תורות" בעל "אמרי-אמת"

סיכום משנת השמיטה של האדמו"ר הזקן מגור בעל "אמרי-אמת" כרוך בקושי גדול, מיוחד במינו. במשך למעלה מל"ה שנים (תרס"ה-ת"ש) אמר האדמו"ר דברי-תורה על שולחנו. כמסורת בית אביו בעל "שפת-אמת" כתב גם הוא את דבריו, אמנם בצורה תמציתית כדרכו, אלא שהכתבים כולם אבדו בשואה¹. סדרת ספרי "אמרי-אמת"² הם תוצאה של עבודת שיחזור מעשה אומן³.

נמצא שבלקט שהגיע לידינו שולטת המקריות. נשתמרו רק הקטעים שזכו להרשם והגיעו לידי המאסף. בנושא דידן הרי שבתקופה של י"ב שנים⁴ נרשמו י"ט קטעים והם עוסקים בארבעה-חמישה נושאים מרכזיים.

אכן נעשה מאמץ גדול מצד הכותבים והעורך להתקרב לסגנון הממוקד והמתומצת של האדמו"ר, וכנראה שהשיחזור אף עבר את בקורתו של האדמו"ר עצמו. אעפ"כ אינה דומה הכתיבה ע"י האומר עצמו, בסמוך לאמירה, למה שנשתמר בידינו. מכאן גם מסקנות לגבי העיון בדברים, בדקדוק המילים, בדיוק הניבים וכדומה מן המסתעף מהשאלה המרכזית, האם מה שנכתב מכוון ומדוייק אל-נכון לכוונת האומר. מכל מקום אין ספק שהנושאים והרעיונות נרשמו כפי שעלו במחשבה תחילה. הללו עוסקים בהדגשת השבתיות בראש פרשת השמיטה, ביחס להר סיני, בברכת השביעית ובשאלת 'מה נאכל'.

במשך שבע שנים⁵ דן בעל "אמרי-אמת" בפתיחה לפרשת בהר. ההכרזה הנמרצת בראשית הדברים "כי תבואו אל הארץ ושבתה הארץ", מוקשה. בפועל הרי התקיימה השמיטה הראשונה רק לאחר שנות הכיבוש, החלוקה ושנות

1. ראה על-כך בהקדמת העורך הרב בנימין אלתר ל"אמרי-אמת" בראשית ובהקדמות ל"אמרי-אמת" לקוטים, תשמ"ח.
2. חמישה כרכים על חומשי התורה וכרך הלקוטים.
3. ראה על-כך בסוף "אמרי-אמת" כרך א, בראשית, רשימת כותבי המאמרים. ד"ר יצחק אלפסי "תפארת שבתפארת" עמ' 215.
4. הראשונה – שנת תרס"ה שבה החל לנהוג אדמורו"ת, והאחרונה – שנת תרצ"ה, כחמש שנים לפני פרוץ מלחמת העולם השנייה כשמאז נשתבשו סדרי ההנהגה.
5. תרע"ג ד"ה ושבתה; תרפ"ח ד"ה תבואו; תרפ"ט ד"ה וידבר; תר"ץ ד"ה כי; תרצ"א ד"ה כי; תרצ"ג כי תבואו; תרצ"ד כי תבואו.

עבודת האדמה. לפי הבנת בעל "פרי-צדיק"⁶ זוהי שאלת "תורת כהנים"⁷ והוא נתנה ענין לסוגיית "שתי השבתות" הכל-כך מרכזית בתורתו.⁸ המשותף לשבע הפעמים בהם דן בענין ב"אמרי אמת" הוא היסוד של קבלת עול מלכות שמים. ההצהרה "ושבתה הארץ" בסמוך ל"כי תבואו אל הארץ", משמעה שגם אם בפועל יעברו עוד מספר רב של שנים עד לקיומה של השמיטה, הרי עצם הכניסה לארץ היא על מנת לקבל עול מלכות שמים ולקיים גזירת שמים בעבודת האדמה. אכן, גם זה ממאפייני דרכו של בעל השמועה וגם בזה הוא הולך בדרכי אביו בעל "שפת-אמת": גם אם יש לפנינו שימוש כפול שבע בעקרון של קבלת עומ"ש, הרי בצורה אופיינית יש בכל שנה הדגשה מיוחדת, הברקה חדשה, הארה מפתיעה בעקבות ה"יסוד" הראשוני, על דרך חז"ל בדבר המישמוש והחידוש בדברי-תורה.⁹ כנספח לקבוצה זו יש לראות את הקטע השני משנת תרפ"ח ד"ה כי תבואו וכו' וברש"י, המדגיש את המכנה המשותף לשבת ולשביעית.

הניב החזל"י "שמיטה אצל הר סיני" זכה במשנת ה"שפת-אמת" לייב אוקמיתות¹⁰. בקטעים ששרדו מבעל "אמרי-אמת" נמצאו רק ארבעה בהם נדונה הסמיכות וניכרת בהם השפעתו של האב. בשנת תרס"ה על בחינת גן-עדן המשותפת לסיני ולשמיטה¹¹, ובשנת תר"ץ על עקרון "נעשה ונשמע" המשותף לשניהם¹². אמנם מתוך דברי "אמרי-אמת" עולה שיש לנסח "מה ענין שמיטה ויובל אצל הר-סיני", ואכן בכל ארבע השנים¹³ הובלט ענינו של היובל כשנת הדרור בסמוך לחרות שניתנה בסיני לעוסקי התורה.

היסוד של ברכת השבת והשביעית הוא אחד. בשניהם נתפרש בתורה מקורם השמימי. "על כן הוא נותן לכם ביום השישי לחם יומיים"¹⁴. "וצויתי את ברכתי לכם בשנה הששית"¹⁵. במשנת "שפת-אמת" הודגש בחריפות דיאלקטית שמקור הברכה הוא במקום שלא נראית הברכה¹⁶. כלל זה חוזר אצל בעל "אמרי-אמת"

6. ראה לעיל עמ' 56
7. ראה פרי צדיק ראש פ' בהר.
8. ראה לעיל עמ' 66.
9. עירובין נד, ב.
10. לעיל עמ' 494.
11. השווה: "שפת-אמת" תרמ"ו, תרס"ג.
12. השווה: "שפת-אמת" תרנ"ב.
13. תרס"ה, תרס"ח, תרפ"ט, תר"ץ.
14. שמות טז, כט.
15. ויקרא כה, כא.
16. לעיל עמ' 494 הערה 41.

בארבעה קטעים בהם עסק בברכה שהובטחה לשומרי שביעית¹⁷. ושוב חוזרת התופעה על עצמה, לעקרון בשם אביו, זה ש"בא לו בירושה", הוא מוסיף מדיליה, השלמות, ראיות והעמקות מתוך בקיאות מפתיעה ומפעימה¹⁸. ציטוט מתוך הספר "נועם אלימלך" (דבר נדיר לכשעצמו) שהביא בעל "שפת-אמת" (תרל"ז)¹⁹ הוזכר אצל בעל "אמרי-אמת" שלוש פעמים²⁰ אלא שבדרכו שלו הוא מוסיף מרכיבים מדברי חז"ל לבעייתיות של היחס בין הבטחון להשתדלות: שמן הנס בחנוכה, מקורות התזונה בתקופה הראשונה ליציאת מצרים, מעמדו של שמואל ההולך למשוח את דוד.

מתוך הקטעים הקטועים אפשר לשער מה היה היבול של עשרות שנות תלמוד-תורה ברבים שלא זכינו לראותו, וכדברי האדמו"ר עצמו²¹ על דברי תורתו שנשרפו עם מקהלות שומעי לקחו.

17. תרס"ח ד"ה אאז"ל; תרס"ח ד"ה איתא; תרפ"ט ד"ה והיתה שבת; תרצ"ב ד"ב ושבתם.
18. כעין שעשה אביו בעל "שפת-אמת" פעמים אין ספור לירושת זקנו בעל חידושי הרי"ם.
19. לעיל עמ' 505.
20. תרפ"ה, תרצ"ד, תרצ"ה.
21. מסורת ע"פ במשפחת האדמו"ר.

דעת

אתר לימודי יהדות ורוח
www.daat.ac.il

אמרי אמת

פרשת בהר תרס"ה

ברש"י¹ מה ענין שמיטה אצל הר סיני, קודם חטא אדה"ר כ² ויניחהו בג"ע לעבדה ולשמרה ואז לא היתה עבודת אדמה בפועל כדאי³ לעבדה זו מצות עשה ולשמרה זו מצות ל"ת, ולאחר החטא כ⁴ וישלחהו וגו' מג"ע לעבוד את האדמה אשר לוקח משם היינו עבודת האדמה בפועל, ובהר סיני היה תיקון לחטא אדה"ר דמקודם כ⁵ ויקח וגו' את האדם ויניחהו וגו' ואח"כ כ⁶ ויגרש את האדם ואי' בתנא דבי אליהו⁷ מלמד שנתן לו הקב"ה גירושין כאשר ועל מתן תורה כ⁸ ולקחתי אתכם לי לעם שהחזירם בחופה וקדושין⁹, כי כפיית ההר היתה החופה¹⁰, ועי"ז הגיעו למדריגה הראשונה שקודם החטא לעבדה זו מ"ע ולשמרה זו מצות ל"ת, ובשמיטה אין עבודת אדמה בפועל וזהו ענין שמיטה אצל הר סיני, כ¹¹ ויגרש וגו' וישכן וגו' ואת להט החרב המתהפכת לשמור את דרך עץ החיים ודרשו בתנדב"א¹² לשמור את דרך זו דרך ארץ וכו' מלמד שדרך

1. ויקרא כה,א. השאלה היסודית על היחס בין שמיטה לסיני נדונה ע"פ הגדרות עמוקות לשני המושגים: שמיטה-התנתקות מעבודת האדמה, סיני-חידוש מדרגת גן-עדן. והתשובה לסמיכות, אמנם כן במעמד של גן-עדן לא היתה עבודת אדמה, ומכאן שבשמיטה יש מעין חזרה, דרך סיני, לגן עדן. השווה: "שפת-אמת" פ' בהר תרנ"ג ד"ה בפסוק. פ' בהר תרס"ג.
2. בראשית ב,טו.
3. זוהר א, כז, א. ע"ע "תורה-שלמה" בראשית ב, אות רכז. "אמרי-אמת" ליקוטים ראש עמ' 202.
4. בראשית ג,כג.
5. תנחומא בחוקותי: ויקח וכו' את האדם וכו' כשם שאתה אומר ותקח האשה וכן הוא אומר ותלקח אסתר, לשון לקוחין שנאמרה כאן בתורה, בפעם הראשונה במקרא, רומזת ליחס של נשואין.
6. בראשית ג,כד.
7. ראש פרק א וראה שם בפרוש "רמתיים צופים"; "תורה-שלמה" בראשית ב אות רטז.
8. שמות ו,ז. ראה אבן-עזרא, רמב"ן, ספורנו. "כלי יקר": ליקוחין ממש כדרך גבר בעלמה. "תקנת השבין" סוף סי' ב'.
9. מעמד הר-סיני מתקן את פגמי הקלקלה בגן-עדן, שבת קמו,א: פסקה זוהמתו, ושם ברש"י "לשון נשואין". דרש כעין גזרה-שוה: ויקח-ולקחתי.
10. שבת פח,ב "בתוך חופתה-כישראל, כשעמדו בסיני (רש"י) וראה עוד "גור אריה" שמות יט, יז שהביא מדרש שלא נמצא מקומו (תורה-שלמה) שמות יט אות רכד) ובהערות "גור אריה השלם".
11. נפנה לפרש את התפקידים שלאחר הגדוש מגן-עדן.
12. פרק א.

ארץ קדמה לעץ החיים ואין עץ החיים אלא תורה, להט החרב היינו המדות הרעות¹³, שבתחילה צריכים לשבור המדות הרעות ואח"כ צריכים לשמור את דרך ארץ היינו לשמור המדות¹⁴, להדבק במדותיו של הקב"ה¹⁵, ועי"ז אפשר להגיע לתורה מעץ החיים וזהו שכתוב¹⁶ ואתם הדבקים בה' אלקיכם חיים כלכם היום, ע"י הדבק במדותיו נוכל להגיע לעץ החיים, מקודם צריך לשבור הז' מדות רעות ארץ הכנעני והחתי וגו'¹⁷, ואח"כ מתקיים מה שכתוב¹⁸ והורשתם את הארץ וישבתם בה וזה הוא יובל כדכ"י¹⁹ בשנת היובל הזאת תשובו איש אל אחוזתו, כי יובל הוא ג"כ תורה²⁰, עץ החיים, דכ' ולקח מעץ החיים ואכל וחי לעולם היינו לעולמו של יובל, כ' בשנת היובל הזאת תשובו וגו' וקשה מה הזאת²¹, אולם אי²² אלמלי שמרו ישראל שבת ראשונה לא שלטה בהן אומה ולשון, ויובל הוא שבת²³, וספרתם לכם שבע שבתות שנים וגו' וקדשתם את שנת החמשים שנה²⁴, ואילו היו שומרים יובל הראשון, בשנת היובל הזאת²⁵,

13. שם תנדב"א, "רמתיים צופים" ס"ק ד. השווה: תקנת השבין עמ' 65.
14. בשני חלקי הפסוק: להט החרב המתהפכת, לשמור את דרך עץ החיים, הבחין שתי פעולות: סילוק השלילה- מידות רעות המתייחסות לא"י- ע"י החרב, ושימור החיוב-מעלת הדבקות ע"י הישיבה בארץ.
15. שבת קלג"ב: הוי דומה לו, מה הוא חנון ורחום אף אתה היה חנון ורחום.
16. דברים ד, ד. הדבקות בד' =הליכה במדותיו. חיים כולכם =עץ החיים.
17. ראה בספר בעש"ט על התורה פ' שמות אות יא ושם בהערות. השווה: "קומץ המנחה" עמ' 28 : ז' עממין =כלל כל ז' מדות. וראה עוד ב"באר משה" פ' ואתחנן מקורות נוספים.
18. במדבר לג, נה. נפנה לפרש את מעלת מצות יובל שעל-ידי קיומה אפשר לזכות ולשוב לגן-עדן. לאחר הגרוש מגן-עדן והתיקון ע"י הדבקות בעץ החיים, זוכים להתיישב בארץ, ועל-ידי קיום מצוותיה ובמיוחד מצות היובל, זוכים להגאל ולהגיע לנקודת המוצא שלפני הגרוש.
19. ויקרא כה, ג.
20. ערך כעין גזרה-שווה משולשת ונועזת: התורה משולה לעץ החיים. (יקרה היא מפנינים וכו' דרכיה דרכי נועם וכו' עץ חיים היא למחזיקים בה-משלי ג, טו-יח) על עץ החיים נאמר "ואכל וחי לעולם" (בראשית ג, כב). אחת ההגדרות של "לעולם"-חמישים שנה. (רבי אומר בוא וראה שאין העולם אלא חמישים שנה, מכילתא משפטים, ושם: ועבדו לעולם עד היובל, או כמשמעו ת"ל ושבתם איש אל אחוזתו. וע"ע שם במלבי"ם) תורה =חיים; חיים =עולם; עולם =יובל. נמצא שע"י הדבקות בתורה אפשר להגיע לעולם החרות של היובל.
21. ראה בדרשת "תורת כהנים" ובפרושו של "קרובן אהרן" והמלבי"ם על יתור המילה "הזאת".
22. שבת קיח, ב.
23. יש ביובל בחינה של שבת השנים שהרי הוא מתייחס לשבע שבתות שנים.
24. על ההשוואה בין קידוש היום השביעי לקידוש שנת החמישים ראה רמב"ן שמות כ, כ.
25. תשובה מקורית להדגשת הספרא שנת היובל "הזאת". שנת היובל, האחת, היחידה, הראשונה, מאז שהתחילו למנות שמיטין וקדשו יובל. יש בה בחינה של שבת הימים הראשונה, והיא היתה אמורה להיות שיאה של ההתיישבות בארץ-התיקון השלם.

היה זה התיקון השלם, אאז"ל²⁶ הקשה על מה שכתוב ושבתם איש אל אחוזתו וגו' ואל אחוזת אבותיו ישוב²⁷ וכי האיש חוזר אל האחוזת והלא האחוזת חוזרת אליו והוה ליה לכתוב איפכא, ואמר דפירוש ואל אחוזת אבותיו ישוב היינו שחוזר למדריגה הראשונה, לשורשו בתורה ומצות, ואל אחוזת אבותיו ישוב היינו כדכ"ט²⁸ והשיב לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם לחזור למדריגה הראשונה, וזהו בשנת היובל הזאת תשובו איש אל אחוזתו שאם היו שומרים יובל הראשון היו חוזרין למדריגה הראשונה והיה גמר הגאולה שלימה.

26. "שפת-אמת" פ' בהר תרמ"ג.

27. ויקרא כה, מא. אמנם לפנינו ב"שפת-אמת" הדברים סובבים רק על פסוק י'.

28. מלאכי ג, כד המשיך את דבריו של "שפת-אמת" על שיבה ביובל למקוריות הראשונה, גם על נבואת מלאכי בדבר השיבה ההדדית; אבות ובנים, כמו שהאיש חוזר אל האחוזת, והאחוזת חוזרת אליו. והרי יעודי מלאכי מתייחסים לבואו של אליהו עם הגאולה.

דעת

אתר לימודי יהדות ורוח
www.daat.ac.il

אמרי אמת

פרשת בהר תרס"ח

ברש"י¹ מה ענין שמיטה אצל הר סיני אלא מה שמיטה וכו', אי' בספר עבודת ישראל² ששמיטה היא קבלת עומ"ש וזה ענין שמיטה אצל הר סיני³, גבי יובל כ'⁴ כי לי בני"י עבדים עבדי הם ואי⁵ און ששמעה על הר סיני כי לי בני"י עבדים וכו', שמיטה ויובל⁶ הם קבלת עומ"ש, אי' בזוה"ק⁷ שכל אדם חייב לקבל עומ"ש בכלל ובפרט, יצי"מ היא קבלת עומ"ש בכלל וקבלת התורה היא בפרט⁸ שאז ניתנו תרי"ג מצוות ונאמר⁹ אנכי ה' אלקיך ואי¹⁰ אלקים אלקיך אנכי הוחל שמי עליך ביותר, ובאדם הוא ג"כ כך שיש קבלת עומ"ש בכלל ויש בפרט על כל אבר ואבר¹¹ וזהו¹² מה שמיטה נאמרו כללותיה ופרטותיה ודקדוקיה מסיני, לעתיד יהיו כולם כפופים ועומדים תחת עומ"ש, לתקן עולם

1. ראה לעיל שנת תרס"ה הערה 1 כיוון אחר לשאלה הבסיסית: דבר היחס בין שמיטה לסיני.
2. למגיד מקוזניץ ראש פ' בהר. השווה: בית ישראל פ' בהר קח, ב, ד"ה ושבתה, ושם בשם האר"י. "לב שמחה" פ' בהר עמ' נד: איתא בספרים. "פרי צדיק לעיל עמ' 471.
3. "הר סיני מורה על גילוי מלכות שמים"; "קבלת עול מלכותו שנתגלה ע"י השמיטה". "עבודת ישראל", שם.
4. ויקרא כה, נה.
5. קידושין כב, ב. השווה: ירושלמי קידושין א, ב; תו"ת שמות כא אות נז. תוספתא בבא-קמא פרק ו; "תורה-שלמה" שמות כא, אות קלא.
6. בעקבות דברי בעל "עבודת ישראל" וע"פ דברי חז"ל על עבדים הנרצעים ומשתעבדים עד היובל, הסיק שגם ענינו של היובל הוא קבלת עול מלכות שמים לאחר פריקת עול בשר ודם.
7. אולי הכוונה לנאמר בזוהר פ' ואתחנן רסד, א בענין קריאת-שמע (קבלת עול מלכות שמים) "תורה שבכתב זו כלל, ותורה שבע"פ זו פרט".
8. ראה מכילתא על הפסוק: לא יהיה לך: כשם שקבלתם מלכותי במצרים-קבלו גזרותי. ע"ע רמב"ן שמות כב, ב. "בית-ישראל" פ' אמור עמ' צו ד"ה קבלת עומ"ש.
9. שמות כב, ב.
10. מכילתא פ' משפטים על שמות כג, ז. למרות השם הכולל: אלוקים, נדרש הפסוק בתהילים (נ, ז) אלוקיך אנכי, דהיינו בפתחה לעשרת הדברות=המצוות מודגש "לא יחדתי שמי אלא על עמי ישראל".
11. השווה רש"י מכות כג סע"ב: רמ"ח מצוות עשה, דכל אבר ואבר אומר לו עשה מצוה.
12. תורת כהנים ראש פ' בהר; רש"י. השמיטה היא הדגם למבנה של כללים ופרטים ראה "שפת-אמת" ויקרא עמ' צו ראש טור ב: השמיטה אינה מצוה פרטית, ובתוס' מסכת סוכה דף לט, א ד"ה שאין. השווה: "שפת-אמת" פ' אמור תרנ"ג ד"ה במדרש דין.

במלכות שד', ויובל הוא מעין זה¹³, אחר חטא אדה"ר נתערב הטוב ברע¹⁴ וחייב אדם לברר הטוב מהרע וכפי מה שמנקה עצמו מן הרע כך נעשה כלי מוכן לתורה וימי הספירה הם כדי לברר הטוב מהרע¹⁵ ובימים אלו יכול אדם ליישב את עצמו¹⁶, אי¹⁷ ישראל שעמדו על הר סיני פסקה זוהמתן היינו ע"י העמידה עצמה¹⁸ שכן אי¹⁹ אלו קרבנו לפני הר סיני ולא נתן את התורה דינו שעמידת הר סיני היא שבח בפני עצמו²⁰ וזה היה בימי הספירה²¹, כ'22 כי יצר לב האדם רע מנעוריו היינו²³ שהאדם נתקלל מתחילתו ע"י החטא כמו האדמה דכ' ארורה האדמה בעבורך ובכל אדם יש ג"כ חלק אדמה כי יש באדם ד' יסודות²⁴ וחלק האדמה שבאדם²⁵ הוא החלק שמסתיר הקדושה, ובשמיטה כ'26 וצוית את

13. יש ביובל בחינה של עולם העתיד המתוקן ולכן ענינו – קבלת עומ"ש.
14. השווה: קדושת השבת, פרי-צדיק בראשית עמ' י: כידוע שמחטא אדה"ר שנתערב טוב ורע אין שום טוב וקדושה שלא יהיה בו גם-כן עירבוב מההיפוך וכו' ועל-זה הוא כל עבודת אדם בעוה"ז לברר הטוב מרע. וראה עוד "מחשבות חרוץ" עמ' 42: עירוב דעץ הדעת טוב ורע הבא מעטיו של נחש. וראה עוד "שפת-אמת" פ' אמור תר"ס: הברור מן תערובת הפסולת שנעשה אחר החטא; ס' בראשית תרמ"ד ד"ה בפסוק; פר' בהר תרמ"א ד"ה במדרש. לעיל עמ' 163.
15. ראה "שפת-אמת" פ' אמור תר"ס: בני ישראל ביציאת מצרים ביררו אלה הביירוים ונגמר בקבלת התורה. "אמרי-אמת" תרח"ץ; "בית-ישראל" פ' אמור תש"ט.
16. להטמיע ולהפנים את הישגיו הרוחניים.
17. שבת קמו, א.
18. דקדק בלשון "שעמדו", עצם העמידה והקירבה להר-סיני.
19. ברייתא של "דיינו".
20. "אמרי-אמת" פ' אמור תרצ"ב עמ' קכז. השווה: "קדושת לוי" שבועות ד"ה בש"ע.
21. אמרי-אמת" פ' אמור תרפ"ג ד"ה וספרתם עמ' 246; תרצ"א עמ' 252; תרצ"ג עמ' 256; סוף פ' אמור עמ' קלא, הביא דברי הר"ן סוף מסכת פסחים על הספירה לקראת קבלת התורה בשנת היציאה ממצרים.
22. בראשית ח, כא. "לא אוסיף לקלל עוד את האדמה בעבור האדם, כי יצר לב האדם וכו'".
23. על התלות בין האדמה לחטא האדם ראה "כלי-יקר": "נאמר לאדם ארורה האדמה בעבורך, מכאן ראה שהאדמה היתה סיבה אל חטא האדם כי נתנה בו חומר גס ועב הנוטה אל החמירות".
24. ראה "כוזרי" מאמר ב, מד; ד, ג. (במהדורת אבן-שמואל עמ' קסב) ה, ב. וע"ע שערי קדושה חלק א, שער ב; תורה אור כו, ג; שיחת מלאכי-השרת עמ' כט.
25. הוא החלק הגס ביותר, ראה הערה 23.
26. ויקרא כה, כא.

ברכתי היינו יציאה מכלל ארור לכלל ברוך²⁷ וכן הוא באדם ג"כ וכ²⁸ בשנת היובל הזאת תשובו איש אל אחוזתו היינו שכל חלק חוזר לשורשו, מתגלה שכל חלק וחלק באדם פסקה זוהמתו²⁹ וזה ענין שמיטה אצל הר סיני,³⁰ כ³¹ בשגם הוא בשר והיו ימיו מאה ועשרים שנה ואי³² משה מן התורה מנין בשגם הוא בשר, והיו ימיו מאה ועשרים שנה היינו כדאי³³ שיתא אלפא שני הוא עלמא והם ק"כ יובלות³⁴ ומש"ר חי ק"כ שנה וכל שנותיו היו יובלות וכל יובל הוא כח מש"ר³⁵, ואי' בזוה"ק³⁶ אתפשטותא דמשה בכל דרא ודרא היינו שהצדיק שבדור יש לו חלק ממש"ר וכל אדם יש לו משהו מזה³⁷, כ³⁸ ותרא אותו כי טוב הוא, מש"ר היה כולו טוב³⁹, ושמיטה ויובל הם ג"כ טוב שכן אי⁴⁰ על וברך שנותינו כשנים הטובות שהם שמיטה ויובל וכ⁴¹ ג"כ וישב בארץ טוב ואי⁴²

27. בראשית-רבה ס,ז. זוהר פ' אמור קג,א. "שפת-אמת" פ' חיי-שרה תרל"ב ד"ה בזוה"ק; תרל"ד ד"ה במדרש ע"י: יוצא מכלל ארור לברוך וכן יוכל להוציא כל הנבראים מקללה. "אמרי-אמת" פ' חיי-שרה תרפ"ו ד"ה במדרש אמר לו: ארורה האדמה בעבורך; שנת תר"ץ. "בית ישראל" חיי שרה תש"ט ד"ה ע"י ששרת: מארור לברוך – ארורה האדמה בעבורך. הצמיד לארורה האדמה את ברכת האדמה: וצויתי את ברכתי, ע"י שמירת שביעית הגוררת עמה ברכה, באה תקנה לקללת האדמה.
28. ויקרא כה,יג.
29. שיבת האדם לשרשו-הרמוזה בענין היובל-משמעה, חזרת האדם למדרגה שקודם החטא, בלי הזוהמה.
30. במדרגת סיני כשפסקה הזוהמה הגיע האדם לדרגתו הקדומה, וכך גם ע"י שמירת השביעית המבטלת את קללת האדמה, וכן ע"י מצות היובל המחזירה את האדם לנקודת הבראשית. הניב החזל"י "ענין שמיטה" נרחב וכולל גם את היובל, מה ענין שמיטה ויובל אצל הר-סיני.
31. בראשית ו,ג.
32. חולין קלט, וברש"י: כך היו ימי משה, כלומר עתיד לבוא בשג"ם=מש"ה מן הנולדים וכן ימיו.
33. סנהדרין צז,א.
34. בתוך ששת אלפים שנה יבואו מאה ועשרים יובלות.
35. ראה זוהר בראשית כב,א על התייחסות משה ליובל ולשמיטה. על מאה ועשרים שנות משה ויובל ראה זוהר ב, קעח-קעט.
36. תקוני זוהר, תיקון סט, רלד,א. ראה עוד "חסד לאברהם" מעין שני, נהר ט"ז. לכל פרט יש משהו "יובלי", מעולם החרות.
37. השווה "אש דת" חלק רביעי עמ' רמב שציין לכמה מקורות.
38. שמות, ב, ב.
39. מנחות נג,ב. סוטה יב, א. "תורה-שלמה" שמות ב אות טז.
40. לא נמצא. על טובתן של "השנים הטובות" ראה "כל-בו" הובא ב"אוצר התפילות" וכן ב"סדר היום".
41. שופטים יא,ג.
42. ירושלמי שביעית ו,א.

ולמה נקרא שמו טוב שפטור מן המעשרות וזה הוא בשמיטה ויובל⁴³, אי⁴⁴ כל ישראל יש להם חלק לעוה"ב וכ⁴⁵ לא יגורך רע ומכלל שכל אחד מישראל יש לו חלק בתורה, במש"ר שנקרא טוב⁴⁶, שכן אי' ותן חלקנו בתורתך⁴⁷, וע"י תיבה אחת מהתורה⁴⁸ באמת יכול אדם ליישר את עצמו⁴⁹.

43. רמב"ם מתנות עניים ו,ה.
44. סנהדרין צ,א.
45. תהילים ה,ה. ראה שבת קמט,ב. כל המתייחסים לעוה"ב, אין בהם בחינת רע, אלא טוב.
46. לכל אחד מישראל חלק בתורה=במשה=בטוב=ביובל.
47. מסכת אבות ספ"ה. "שפת-אמת" פ' יתרו עמ' 100: לכל איש ישראל חלק בתורה בשורש נשמתו.
48. השווה: "פרי-צדיק" פ' וישלח עמ' 118: כל נפש מישראל הוא אות מאותיות התורה והוא המאיר ומורה דרך להנפש מישראל. וראה עוד "פרי-צדיק" ראש פ' שמות; מוסר הקודש עמ' קלז.
49. לכל אחד מישראל חלק בתורת סיני, חלק בשמיטה ויובל, ולכן נסמכו זה לזה. באמצעות החלק האישי בתורה יכול אדם לייחס עצמו לטוב.

דעת

אתר לימודי יהדות ורוח
www.daat.ac.il

אמרי אמת

פרשת בהר תרס"ח

אז"ל אמר¹ וצויתי את ברכתי היא הברכה של שבת והשביעית היא כמו דאי² בזוה"ק כיון דלא משתכח ביה מזוני וכו' אלא וכו' כל ברכאן דלעילא ותתא ביומא שביעאה תליין וכו' וכ³ תולה ארץ על בלימה, בלי מה⁴, ואז חלה הברכה⁵, וכ' ה'⁶ בחכמה יסד ארץ ואי⁷ חכמה כח מה וזהו דכ⁸ והיתה שבת הארץ לכם לאכלה, יש עולם שנה נפש⁹ ובכל אחד מהם יש שבת¹⁰, בשביעית כ'¹¹ שבת לה' וזה בעולם¹² ושבת הוא בשנה¹³ ואי¹⁴ שתלמיד חכם נקרא שבת

במשנת בעל "שפת-אמת" מודגשת פעמים רבות חריפות דיאלקטית. ראה לעיל "שפת השביעית" במבוא (עמ' 494) הערה 41. לפנינו הבלית בעל "אמרי-אמת" מכנה משותף למשולש: עש"ן. אצל כולם מתקיים המתח בין היות מקור הברכה והשפע לבין היות המקור לכשעצמו בחינת "איין".

1. ראה "שפת-אמת" פ' בהר תרמ"ח (עמ' 190) ד"ה בפסוק לעיל עמ' 528. בנסוח של בעל "אמרי-אמת" יש פרוש מעמיק לדברי אביו.
2. פ' יתרו, פח, א.
3. איוב כו, ז.
4. חולין פט, א.
5. "תולה ארץ על זכות אותן שנחשבו לבלי-מה. מי שנדרס תחת הכל הוא זרועות עולם" (רש"י, שם).
6. משלי ג, ט.
7. זוהר צו, כח, א; הקדמת תקו"ז ד, א; תקון יח (לא, ב); תקון כב (סח, א); תקון סט (צט, ב) השווה: "מחשבות חרוץ" תחילת ס' א.
8. ויקרא כה, ו. השווה שפ"א פ' בהר תרמ"ח ד"ה בפסוק וראה לעיל "שפת-השביעית" שנת תרמ"ח.
9. הקטע מופיע גם ב"אמרי-אמת" לקוטים עמ' קיב ד"ה "יש עולם". החלוקה לעש"ן מקורה בספר יצירה פרק ד'. השווה: "ישראל קדושים" עמ' כא: כל דבר הוא בעולם, שנה, נפש.
10. בחינת שבת קיימת בכל רובד מרבדי המציאות.
11. ויקרא כה, ב.
12. השמיטה – השביתה – השבת בקרקע, בטריטוריה.
13. היום השביעי הוא מושג בזמן.
14. זוהר ויקרא כט, א: דתלמיד חכם כיום שבת צריך איהו דלית ליה מדליה. השווה: "אמרי-אמת" לקוטים עמ' 210 ד"ה ה"חידושי הרי"ם". ראה עוד דברי הרב מאפטא על הרי"ם שהוא אברך שכולו שבת, "הרב מאפטא" יצחק אלפסי עמ' 78.

וזה בנפש, ע"י הצדיק באה ברכה לכל העולם¹⁵, כ"כ¹⁶ וצדיק יסוד עולם ואי¹⁷ כל העולם כולו נזונין בשביל חנינא בני וחנינא בני די לו בקב חרובין מערב שבת לע"ש, ובשבת ג"כ כ"כ¹⁸ והיה ביום השישי והכינו את אשר יביאו וגו' שבו איש תחתיו וגו' ביום השביעי¹⁹, וכן בשמיטה כ"כ²⁰ וצויתי את ברכתי לכם בשנה השישית וזה נותן ברכה לכל השנים כדאי' בתו"כ²¹ אין לי אלא בששית בחמישית וברביעית וכו' מנין וכו', אי²² אלקיכם וכו' דקאמר ליה ליחזקאל שכב על צדך השמאלי וכו' אתא ההוא תלמידא א"ל מאי טעמא דשביעתא וכו' אמינא לכו מילתא דשויא לתרוייהו וכו' זרעו שש והשמיטו שבע כדי שתדעו שהארץ שלי היא וכו' הקב"ה מייסר את יחזקאל כדי למרק עונותיהם של ישראל, הצדיק הוא ג"כ בלי מה שהוא בטל לשורש וזהו אמינא לכו מילתא דשויא לתרוייהו, השבת נותן ברכה לימי המעשה והשמיטה לארץ וע"י הצדיק באה ברכה לכל העולם וכו' שבת לה²³ שהתלמיד חכם צריך לבטל כל האורות והקדושות לשם שמים.

15. כשם ששבת בעולם=השמיטה מתייחסת לברכה, לריבוי "וצויתי את ברכתי", והשבת בזמן=היום השביעי "כל ברכאן ביומא שביעאה תליין – כך השבת בנפש=הצדיק, הוא הצנור, השביל לברכה. השווה: "תולדות יעקב יוסף" פ' צו: על-ידי השביל והצנור שפתח חנינא בני.
16. משלי י, כה.
17. תענית כד, ב.
18. שמות טז, ה.
19. שם, כט.
20. ויקרא כה, כא.
21. שם וראה בפרוש בעל "חפץ חיים" שהביא בשם הראב"ד.
22. סנהדרין לט, א. ראה "אמרי-אמת" לקוטים, סנהדרין שם, עמ' 160.
23. שמות כ, י; דברים ה, יד. ויקרא כה, ב.

דעת

אתר לימודי יהדות ורוח
www.daat.ac.il

אמרי אמת

פרשת בהר תרס"ח

איתא בזוה"ק¹ להנחיל אוהבי יש וכו' מאן אוהבי דא אברהם וכו' להנחיל אוהבי י"ש וכו' דא רזא דיובל ושמיטה ואי² תלמידיו של א"א אוכלין בעוה"ז ונוחלין העוה"ב שנא' להנחיל אוהבי יש, אי³ שאאע"ה הקנה להקב"ה שמים וארץ דכ"ה הרימותי ידי אל ה' וגו' קונה שמים וארץ וכן אי⁵ דאלקי אברהם הוא מלכות, א"א היטה וכפף את הכל להשי"ת, אי⁶ שהאבות לא שלט בהם יצה"ר, כל העולם היה אצלם אין⁷ ומזה נעשה י"ש⁸, ר"ת יובל שמיטה, בשבת ג"כ אומרים⁹ קונה שמים וארץ ואי¹⁰ ישמחו במלכותך שומרי שבת, שבת ג"כ מטה ומכופף את הכל להשי"ת, בשמיטה כ"י¹¹ וצויתי את ברכתי, השמיטה נותנת ברכה לכל השנים¹² ובשבת ג"כ אי¹³ כ' ויברך אלקים את יום השביעי וכו' כיון דלא משתכח ביה מזוני וכו' אלא וכו' כל ברכאן וכו' ביומא שביעא תליין, אי' בגמ'¹⁴ עה"פ יצו ה' אתך את הברכה באסמך שאין הברכה מצויה

1. זוהר חדש פ' בהר. השווה: לעיל עמ' 572 לקוטים. פ' בהר ד"ה בזוהר חדש. לעיל עמ' 539 הערה 5; לעיל עמ' 557 הערה 20.
2. אבות ה.יט.
3. סוטה ד.ב.
4. בראשית יד, כב.
5. תוספות ברכות מ, ב, ד"ה אמר: אלוקי אברהם הוי כמו מלכות דאברהם אבינו המליך הקב"ה על כל העולם שהודיע מלכותו.
6. בבא-בתרא יז, א.
7. השווה: בראשית-רבה ט, ז: אלולי יצר הרע לא בנה אדם וכו'. מי ששלול מיצה"ר אין בעיניו משמעות לערכי העוה"ז.
8. מתוך שלילת העולם, מתוך בחינת האין נוצר היש, כנוסחת היסוד של הבריאה – יש מאין. ערכי השמיטה והיובל שוללים את הבחינות המקובלות של העולם ומקנים לו יישות חדשה.
9. בהקדמה לברכה מעין שבע. השווה: מורה נבוכים ב, יג שבבטוי הזה של אברהם ראה הרמב"ם את אמונת הבריאה יש מאין. ראה עוד "תורה שלמה" בראשית יד, אות קטו, שציין לפרוש דומה של ר' בחיי; רסיסי-לילה תחילת סימן מח.
10. השווה: אמרי-אמת לקוטים עמ' 218: ישמחו במלכותך, שבשבת מקבלים עול מלכות שמים.
11. ויקרא כה, כא.
12. ראה בקטע הקודם הערה 21.
13. זוהר יתרו פח, א.
14. תענית ח, ב. ראה שפת-אמת פ' וישלח תרנ"ט ד"ה והנה; פ' ויקהל תרל"ז ד"ה ויקהל.

אלא בדבר הסמוי מן העין היינו ססמוי אפי' מהעין של האדם עצמו¹⁵, אי¹⁶ במד' משל למלך שגזר ואמר בני רומי לא ירדו לסוריא ובני סוריא לא יעלו לרומי כך הקב"ה כשברא העולם אמר השמים שמים לה' והארץ נתן לבני אדם וכשנתן תורה לישראל מיד בטלה גזרה ראשונה וכו' שנא' וירד ה' על הר סיני היינו שכל התחתונים נכפפו אז¹⁷, אי¹⁸ מאי עומ"ש וכו' והאי עול לא שריא במאן דאיהו כפית באחרא, במתן תורה נעשו ישראל בני חורין כדאי¹⁹ חרות על הלוחות אל תקרי חרות אלא חירות שאין לך בני²⁰ חורין אלא מי שעוסק בתלמוד תורה, וזה ענין יובל שיוצאים בו לחירות.

15. דבר הסמוי מעין האדם הרי הוא בבחינת אין, וכבר רמז לעיל שמבחינת האין נוצר הי"ש.
16. תנחומא וארא טו.
17. במתן תורה התגלתה מלכות שמים בארץ, והיא מקור הברכה.
18. זוהר ויקרא קח, שפת-אמת פ' בהר תרל"ה לעיל עמ' 502 הערה 14.
19. אבות ו,ב.
20. בן חורין. העוסק בתורה משתחרר – בבחינת יובל – משעבוד לנתוני העוה"ז, הנהפכים בעיניו לאין ומתהווים למקור היש.

דעת

אתר לימודי יהדות ורוח
www.daat.ac.il

אמרי אמת

פרשת בהר תרע"ג

ושבתה הארץ שבת לה, אי' בזוה"ק¹ שבת לה' ממש תו פתח ר' אלעזר כי תקנה עבד עברי שש שנים יעבוד וגו' בגין דכל בר ישראל דאתגזר דאית ביה רשימא קדישא אית ליה נייחא בשמיטה דהא דיליה הוא וכו' כמה דשבת נייחא הוא דכלא ה"נ שמיטה נייחא דכלא וכו', היינו שע"י הרשימה יכולים להמשיך נייחא בכלא², בתחילה כ' ושבתה הארץ שבת לה' ואח"כ כ"ג³ שש שנים תזרע וגו' היינו שבכל המעשים צריך לקבל עומ"ש בתחילה⁴, אומרים וצאצאינו וצאצאי צאצאינו וכו' ואי⁵ דהיינו המעשים של האדם, היינו שצריך כל אדם לקבל עליו בבוקר עומ"ש שכן אי⁶ בזוה"ק ראשית חכמה יראת ה' ודא מלכות שמים ובג"כ עומ"ש וע"ד האי בקדמיתא הוא דכלא מאן אוכח תפלה בקדמיתא של יד וכו', וכשמקבל עליו עומ"ש בבוקר⁷ נמשך מזה על כל היום כדאי' בזוה"ק⁸ דבהאי עייל לשאר קדושה וכו' בג"כ בזאת יבא אהרן אל הקודש וגו' כתיב, ומי שעוסק בתורה ומצוות בלי עומ"ש זה הוא בחנם שכן אי⁹ בזוה"ק

השמיטה הראשונה בתולדות א"י היתה בשנה הכ"א לכניסה לארץ. (רמב"ם, הלכות שמיטה ויובל פרק י הלכה ב) ונמצא שרק אחרי שנים של עבודת האדמה באה שבת הארץ-שבת לד', ואילו בדברי התורה באה ההדגשה "ושבתה הארץ שבת לד'" מיד לאחר הפתיחה "כי תבואו אל הארץ אשר אני נותן לכם" (ראה "פרי-צדיק" פ' בהר פסקה ו, עמ' 192, שו"ב עמ' 66). בתשובה לכך הדגיש בעל "אמרי-אמת" את הערך של הראשוניות בקבלת עול מלכות שמים המקופל בענינה של השבת ולכן היא נזכרת בצמוד לכניסה לארץ. ראה סדור "שפת-אמת" כרך א עמ' יח, ולהלן שנת תרפ"ח, קטע ראשון.

1. ויקרא קח, א. ראה אמרי-אמת בראשית עמ' 24.
2. ע"י הרישום והרושם של ברית המילה (בראשית חיי-אדם) באה שבת-מנוחת כל, ובאה השמיטה כמנוחת כל, מנוחה לרוח ולגוף.
3. סדר הפסוקים בתורה נראה מוקשה. בפתיחה באה הכרזה על שבת הארץ לד' ורק אח"כ באה ההוראה על עבודת שש השנים ושוב הסיום על שבת הארץ לד'. ראה לעיל עמ' 482.
4. ביסודה של שמירת שבת מונחת קבלת עול מלכות שמים. ראה לעיל בקטע הקודם הערה 10. הפתיחה שבת לד' באה להדגיש את חובת קבלת עומ"ש עוד לפני תחילת שנות העבודה.
5. ראה סדור "שפת-אמת" שחרית לשבת עמ' כד בשם "עבודת ישראל".
6. ח"ג, קח, א.
7. עם הנחת תפילין. השווה: סדור "שפת-אמת" כרך א, עמ' י.
8. שם.
9. שם.

זכרנו את הדגה אשר נאכל במצרים חנם בלא ברכה דלא הוה עלנא במצרים
עול דלעילא וכו' אלא כהאי תורא דיהבין עליה עול בקדמיתא בגין לאפקא מניה
טב לעלמא ואי לא קביל עליה ההוא עול לא עביד מדי וכו', אי' בגמ' ¹⁰ על מה
אבדה הארץ דבר זה אמרו חכמים ולא פירשוהו וכו' עד שפירשו הקב"ה בעצמו
שנא' ויאמר על עזבם את תורתי וכו' שלא ברכו בתורה תחילה, זה הוא חנם
בלא ברכה, היינו שלא היו מקבלין עליהם מלכות שמים בתחילה, זה הוא הטעם
שמברכין על כל המצוות בתחילה, לקבל עליו עומ"ש קודם כל המעשים.

10. בבא-מציעא פה, א.

דעת

אתר לימודי יהדות ורוח
www.daat.ac.il

אמרי אמת

פרשת בהר תרפ"ה (אטוואצק)

בשפ"א¹ מביא בשם הרבי ר' זושא ז"ל על מה שכתוב וכי תאמרו מה נאכל וגו' וצויתי את ברכתי לכם שע"י השאלה יצטרך המקום לצוות את הברכה, וביאר שם בשפ"א דמה קושיא היא זו מה נאכל, מאן דיהיב חיי יהיב מזונא, אולם כשישאלו מה נאכל יהיו צריכים לברכה וברכה היא קצת בטבע, מש"ר היה בשמים מ' יום ולא אכל² ולכן כ' וכי תאמרו וגו' וצויתי את ברכתי ומשמע דאם לא יאמרו לא יהיו צריכים לברכה שהיא קצת בטבע, ובזה מבואר מה שאי' בט"ז³ שמה שעושין ח' ימים חנוכה הוא משום שהשמן שהיה בפך ליום אחד לא כלה כולו ביום הראשון אלא נשתייר ממנו קצת כדי שתחול עליו הברכה, ולמה צריכים לזה, אלא משום שברכה היא קצת בטבע ולכן השמן שנתרבה היה כשר למגורה, ואם לא היה משתייר כלום היה נקרא השמן שנתהווה בנס שמן מן השמים ולא הוה שמן זית והיתה שאלה אם מותר להדליק ממנו כמו דמיבעיא לן בגמ' מנחות⁴ חיטין שירדו בעבים מהו וכו' לשתי הלחם וכו', היינו משום שהן מן השמים.

1. פ' בהר תרל"ז. לעיל עמ' 505.
2. כי היה כולו בעולם שמעל הטבע.
3. ס' תר"ע סק"א. השווה: "שפת-אמת" חנוכה תרל"ד, ליל א. וראה עוד "אמרי-אמת" חנוכה תרפ"ז. "המועדים בהלכה" עמ' קנח.
4. סט, ב. ראה עוד "אמרי-אמת" לקוטים עמ' פז.

דעת

אתר לימודי יהדות ורוח
www.daat.ac.il

אמרי אמת

פרשת בהר תרפ"ח

כי תבואו אל הארץ וגו' ושבתה הארץ שבת לה', משמע שכשיבואו לארץ ישבתו והלא השמיטה לא היתה מיד כשבאו רק אח"כ¹, אולם השמיטה היא קבלת עומ"ש כדאי' בגמ'² מ"ט בשביעיתא וכו' אמר הקב"ה לישראל זרעו שש והשמיטו שבע כדי שתדעו שהארץ שלי היא, וזה היה מיד, זרעו שש וכו' היינו שבשש השנים ג"כ נדע שהארץ היא של הקב"ה וזהו ושבתה הארץ שבת לה' שש שנים תזרע שדך וגו' ובשנה השביעית שבת שבתון יהיה לארץ כענין שאי³ מחד שביך לשבתך, אי⁴ למה קדמה פרשת שמע לוהיה אם שמוע כדי שיקבל עליו עומ"ש תחלה ואח"כ מקבל עליו עול מצוות ובכל מצוה הוא כד⁵, אי' בזוה"ק⁶ ובשביעית יצא לחפשי חנם וכו' כ' זכרנו את הדגה אשר נאכל במצרים חנם וכו' ת"ח עבדין פטורין מעול מלכותא דלעילא וע"ד פטורין מן המצוות מאי עומ"ש אלא כהאי תורא וכו' ואי לא קביל עליה ההוא עול לא עביד מדי וכו' ואי⁷ חנם מן המצוות, כשאין מקבלים מקודם עומ"ש כל המצוות הם חנם ואין בהם מועיל⁸, מהו ועל דא פטורין מן המצוות והלא עבד עברי מחוייב במצוות⁹, אלא כיון ששיעבד עצמו לאחר פרק מעצמו עומ"ש והמצוות שלו הם חנם¹⁰, אחר פרשת שמיטה כתובה מצות ספירה¹¹, וספרת לך וגו', ובענין ספירה אי¹² וכך היה מונה

1. ראה לעיל שנת תרע"ג.
2. סנהדרין לט, א.
3. ביצה טז, א. ההכנות לשבת מתחילות, בשבוע הימים, ביום הראשון של השבוע, וכך במחזור השנים, ההכנות הנפשיות לשבת הארץ מתחילות כבר בשנת העבודה הראשונה, גם אם השמיטה, בכניסתם לארץ, תתקיים בפועל רק כעבור עשרים שנה.
4. ברכות יג, א.
5. ראה "אמרי-אמת" לקוטים עמ' 42 בשם "שפת-אמת".
6. פ' בהר קח, א; לעיל שנת תרע"ג.
7. במדבר יא, ה. ספרי, רש"י.
8. נתן משמעות חדשה למושג "חינם" ביחס למצוות. ישראל במצרים היו משועבדים ולכן לא יכלו לקבל עליהם עומ"ש. לקיום מצוות בלי קבלת עול מלכות שמים אין משמעות, וקיומם הוא "בחינם". ראה "לב שמחה" פ' בהעלותך עמ' 168.
9. ראה מה שהביא ב"נצוצי זוהר" על הערה זו.
10. קיום המצוות ע"י עבד עברי המשועבד לאדונו יש בהם בחינה של "חינם".
11. ספירת השנים ליובל.
12. יומא נג, ב.

אחת אחת ואחת וכו', הקבלה הראשונה, האחת, מצטרפת עם הכל¹³, אי' בגמ'¹⁴ ושבתם וראיתם וכו' בין עובד אלקים לאשר לא עבדו וכו' ואינו דומה שונה פרקו מאה פעמים לשונה פרקו מאה ואחד ואי' בספרים¹⁵ היינו שהאחד מצטרף לכל הפעמים, למה קדמה פרשת שמע וכו' כדי שיקבל עליו עומ"ש תחלה וכו'¹⁶, אי' בשפ"א¹⁷ על מה שאמרו¹⁸ שמע בכל לשון שאתה שומע היינו שבכל השמיעות שנשמעין אל האדם צריך לשמוע בהם ה' אלקינו ה' אחד, כל מה שעובר על איש ישראל שיהיה עם מלכות שמים¹⁹, אי' בזוה"ק²⁰ ורצע אדוניו את אזנו במרצע וכו' הוא פגים להאי שמיעה וכו', והלא הרציעה היא באליה²¹, אלא שאי' בגמ' כתובות²² מפני מה אוזן כולה קשה והאליה רכה שאם ישמע אדם דבר שאינו הגון יכוף אליה לתוכה²³, כשמקבלים בפנימיות מלכות שמים יוצאים דברי תפלות ולהיפך אי'²⁴ נכנס ללב דבר של ליצנות יוצא כנגדו דבר של תורה, שני אלו אינם יכולים להיות ביחד, אי' ברש"י משפטים דלת ומזוזה שהיו עדים במצרים כשפסחתי על המשקוף וכו' ואמרתי כי לי בני עבדים עבדי הם וכו', אע"פ שלא כתוב שבמצרים נאמר כי לי וגו'²⁵ אולם זה שבנ"י יצאו ממצרים היה קבלת עומ"ש²⁶, עבדי הם, ביובל כ' ושבתם איש אל אחוזתו ואי' בשפ"א²⁷ הלא היה צריך לכתוב להיפך שהאחוזת תשוב אל האדם אלא הכוונה שכל נשמה חוזרת לשורש, צריכים שלא להניח שיחול אז²⁸ עול אחר, זו היא

13. כשם שבמנין ההזאות היה הכהן מזכיר את ההזאה הראשונה עם כל אחת ההזאות שבאה אח"כ, כך קבלת עומ"ש הראשונה מתייחסת לכל המעשים שיבואו אח"כ.
14. חגיגה ט, ב.
15. "אמת ואמונה" בשם האדמו"ר מקוצק, הוצאת תשל"ב עמ' ז. "אמרי-אמת" לקוטים 136.
16. באמירת "אחד".
17. פ' ואתחנן תרנ"ז וראה עוד "אמרי-אמת" דברים 212, 204.
18. ברכות יג, א.
19. ראה סדור "שפת-אמת" כרך א עמ' רנח.
20. ח"ג, קח, ב. השווה: ח"ב קטו, ב; קצב, א על רציעה וקריאת שמע.
21. קידושין כא, ב, רש"י.
22. ה, ב.
23. הרי שהאליה היא משמעותית לגבי השמיעה ומי שפגם בשמיעה נרצע באליה.
24. שהש"ר א על הפסוק: שמן תורק שמך.
25. בליקוטים, קדושין כב, ב, תירץ שלא כולם שמעו במצרים שהרי "ולא שמעו אל משה" ולכן לא כתובה אמירה זו בתורה.
26. עצם הנכונות לצאת ממצרים בהנהגת משה יש בה קבלת עומ"ש.
27. פ' בהר תרמ"ג, עמ' 193, לעיל עמ' 513.
28. בזמן ההתחדשות של שנת היובל.

קבלת עומ"ש שלימה, ביובל יכולים כל הנפשות לשמוע²⁹ כי לי בני"י וגו', כל אחד יכול לשמוע ואף הנרצע³⁰ יוצא לחירות, ביובל מתקיים מה שכתוב³¹ קטן וגדול שם הוא ועבד חפשי מאדוניו, היובל מעמיד כל אחד על מקומו, ביובל כ' תעבירו שופר בכל ארצכם, השופר מקבץ³², לעתיד³³ כ' והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול ובאו האובדים וגו'.

29. כי לא קיימת המניעה של "קוצר רוח ועבודה קשה".

30. שנפגם בשמיעה.

31. איוב ג, ט.

32. השווה: "אמרי-אמת" דברים עמ' פג.

33. ישעי' כז, יג.

דעת

אתר לימודי יהדות ורוח
www.daat.ac.il

אמרי אמת

פרשת בהר תרפ"ח

כי תבואו אל הארץ וגו' ושבתה הארץ שבת לה', ברש"י שבת לה' כשם שנא' בשבת בראשית ואי' בספר הזכות¹ שהכוונה כמו שפירש רש"י² גבי שבת בראשית שתהא שמירת קדושתה לשמי ובמצותי דהנה כ'³ זה שמי לעולם ואי'⁴ שצריך להעלים השם הכתוב ובשבת מגיעים בני' למקום גבוה דאי'⁵ מתנה טובה יש לי בבית גנזי וכ'⁶ ביני ובין בני' אות היא לעולם היינו שהשבת בא לבני' ממקום הנעלם וזהו שמירת קדושתה לשמי⁷, מצוה היא ג"כ שם כדאי'⁸ שמ"צ בא"ת ב"ש הוא י"ה וכ' זה שמי לעולם וזה זכרי וגו' ואי'⁹ שמי עם י"ה הוא שס"ה זכרי עם ר"ה הוא רמ"ח וזהו שמירת קדושתה לשמי ובמצותי, בקיום מצוות צריכים לדעת שעושים זאת רק מפני שהקב"ה ציוה¹⁰, זו היא כל האחיזה של איש ישראל ועי"ז מגיעים לעולם עליון¹¹, כ'¹² והיה ה' למלך על כל הארץ ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד ואי' בגמ' פסחים¹³ לא כשאני נכתב אני

1. פ' בהר (מהדורת תשמ"ז עמ' לט).
2. שמות לא, טו.
3. שמות ג, טו.
4. פסחים נ, א.
5. שבת י, ב. ראה "שפת-אמת" פ' וירא עמ' 80; פ' פנחס עמ' 167.
6. שמות לא, יז. ראה סדור "שפת-אמת" כרך ב עמ' רלח מה שהביא בשם הר"ם מספר רמתיים צופים, תנדב"א זוטא פ' טז, אות ב.
7. שהרי מקור השם זהה למקור השבת. דייק בלשונו של רש"י "לשמי". עד כאן כתוב בספר הזכות. מכאן ואילך הוא הסברו של בעל "אמרי-אמת" השונה משל זקנו. למצוה יש שייכות לשם הו"ה ע"פ אתב"ש, ואילו בספר הזכות כתב על לשונו של רש"י "ובמצותי" "שידע אדם שאין לו שום שייכות להשם יתברך מצד עצמו עפר ואפר וגרוע מזה, רק במצות, כיון שהשם יתברך ציווה אותנו נוכל לבוא לכל המדרגות".
8. תקוני זוהר תיקון כט, דף עג, א; תיקון ע, דף קלא, ב.
9. זוהר, ח"ג, רעה, ב. ראה עוד "תורה שלמה" שמות ג אות רז.
10. כאן חזר על רעיון שבספר הזכות, אבל בכיוון שונה: ההזדהות של המצוה (מ"ם חרוקה) עם המצוה (מ"ם שואית) ע"פ אתב"ש.
11. עולם השמות.
12. זכריה יד, ט.
13. ג, א.

שבת ומועד בשביעית

נקרא וכו', אלו שני השמות הם שמיטה ויובל¹⁴, כ'¹⁵ ועבדו לעולם ואי¹⁶ לעולמו של יובל, עולם נקרא על שם ההעלם¹⁷ היינו שיובל הוא ממקום הנעלם.

14. השמיטה יסודה בשם הנכתב, הנראה וגלוי לעין. היובל יסודו בשם הנקרא, העלום, הסתום.
15. שמות כא, ו.
16. קידושין טו, א.
17. ראה רש"י קהלת ג, יא. קידושין עא, א. קה"ר ג, יא. לקוטי תורה שלח, לז, ד. חידושי הרי"ם פ' שלח, עמ' ריז.

דעת

אתר לימודי יהדות ורוח
www.daat.ac.il

אמרי אמת

פרשת בהר תרפ"ט

וידבר ה' אל משה בהר סיני לאמר דבר אל בני וגו' כי תבואו אל הארץ וגו' ושבתה הארץ שבת לה' שש שנים תזרע שדך וגו'¹, ביאת ארץ ישראל היתה קבלת עומ"ש² ולכן כ' קודם ושבתה הארץ ואח"כ שש שנים תזרע וגו', התכלית של שמטיה היא קבלת עומ"ש בכלל ובפרט³ ומקודם צריך לקבל בכלל אע"פ שאין זה מסודר אצל האדם, אע"פ שאין יודעים איך וכדאי' בזוה"ק⁴, אי ברש"י ושבתה הארץ שבת לה' וכו' כשם שנא' בשבת בראשית, שבת היא ג"כ קבלת עומ"ש⁵, אי' בגמ' ר"ה⁶ בששי וכו' שגמר מלאכתו ומלך עליהם, ובנ"י הם המקבלים זאת⁷ כדאי⁸ ישמחו במלכותך שומרי שבת, בשבת אין מניחין תפילין כי השבת בעצמה היא קבלת עומ"ש⁹, ושבתה הארץ שבת לה' שש שנים תזרע וגו' היינו כענין שאי¹⁰ מחד שביך לשבתך, אי' בגמ'¹¹ היה מהלך בדרך או במדבר ואינו יודע אימתי שבת מונה ששה ימים ומשמר יום אחד וכו' משמר יום אחד ומונה ששה וכו' מר סבר כברייתו של עולם ומר סבר כאדה"ר, מונה

1. התהליך עם כניסת ישראל לארץ היה שרק אחרי שנות העבודה נתקיימה השמטיה, (ראה לעיל תרע"ג) ואילו מפשט דברי התורה עולה שקודם "ושבתה הארץ" ורק אח"כ "שש שנים תזרע".
2. השווה: סוטה יד, א "מפני מה נתאווה משה רבנו להכנס לא", וכי לאכול מפריה הוא צריך, אלא אכנס לארץ כדי שיתקיימו [המצוות] כולן על ידי.
3. סנהדרין לט, א "כדי שתדעו שהארץ שלי"; לעיל תרס"ח הערה 2: זהו הכלל, ואילו על פרטי המצוה כתבו התוספות במסכת סוכה לט, א ד"ה שאין: ואין מספר לדינים ולאיסורים שיש בפרות שביעית שצריך לנהוג בהם בקדושת שביעית.
4. לעיל תרס"ח הערה 7. הכלל הוא העיקרון, בעת קבלת העיקרון לא תמיד ברור לאדם איך הוא מתיישם בדרכי המעשה הפרטיים.
5. לעיל תרע"ג הערה 4.
6. לא, א.
7. את מלכותו שהתגלתה בסיום המלאכה ביום הששי.
8. לעיל תרס"ח הערה 10.
9. השווה: אמרי-אמת, ליקוטים עמ' 222.
10. ביצה טז, א. ההצמדה "ושבתה הארץ" ל"שש שנים תזרע" משמעה שבחינת שבת קיימת כבר מראשית שנות העבודה כשיטת שמאי: מאחד בשבת שלך תן לבך לשבת הבאה. (רש"י, ביצה שם).
11. שבת ט, ב.

ששה ימים ומשמר יום אחד היינו שאף שנופלים יכולים לבוא אל השבת ולהיות כמקודם¹², שש שנים תזרע וגו' ובשנה השביעית שבת וגו', וזה סדר ברייתו של עולם, ואח"כ כשאדה"ר חטא¹³ היה צריך עצה מהשבת שתסייע לו שיוכל לעשות תשובה וזהו משמר יום אחד ומונה ששה וכו' כאדה"ר¹⁴, ובכל שבת הוא כך ששבת מוציאה כח על ימי המעשה וממילא השבת השניה היא יותר במעלה¹⁵, כלל ופרט וכלל¹⁶, כ"י¹⁷ כי לי בני"י עבדים עבדי הם אשר הוצאתי אותם מאר"מ, זה ענין שמיטה ויובל¹⁸, אי' ברש"י¹⁹ דלת ומזוזה שהיו עדים במצרים כשפסחתי על המשקוף וכו' ואמרתי כי לי בני"י עבדים עבדי הם וכו', בפסוק לא מפורש שביצי"מ נאמר כי לי בני"י עבדים כי במצרים לא כולם זכו לשמוע אבל בהר סיני שמעו כולם²⁰, בזמנים אלו²¹ יצי"מ, פסח, ואח"כ שבועות יש קבלת עומ"ש ונעשים עבדים²² אפילו כשמכורים²³.

12. עובדין דחול של ימי המעשה מרחיקים את האדם מהרוחניות של השבת, אולם זה מסדרי ברייתו של העולם שלמרות הנפילה אפשר להתייחס לערכיה של השבת וכיוצא בכך, גם במתכונת של שנות המעשה ומעלת השביעית.
13. שתי השיטות בגמרא, כיצד ינהג אדם שאיבד את חשבון הימים, אינן חלוקות ביניהן. בחינות כ"ברייתו של עולם" וכ"ברייתו של אדם" הם פרקים בתולדות האנושות. על הסברים אחרים ראה לעיל הערה 35.
14. מכוח שמירת שבת יצא האדם לחיי המעשה.
15. שהרי היא באה מכוח האדם לאחר שבוע העבודה.
16. "שבת איהו כללא דאורייתא" זוהר, יתרו, צב, א. ראה "שפת-אמת" יתרו תרל"ב. "פרי צדיק" תרומה סימן ד עמ' 149. בחינת שתי השבתות הם כלל והשבוע ביניהם היא הפרט. לניסוח ההלכתי על "כלל ופרט וכלל" ניתנה כאן משמעות הגותית.
17. ויקרא כה, נה. נראה שכאן בא ענין בפני עצמו בלי קשר לקודם.
18. שחרור עבדים מתייחס לשמיטה, זוהר ב, צד, ב. "שפת-אמת" משפטים תר"ס "ובשביעית יצא לחפשי הוא בחינת שמיטה כמ"ש בזוה"ק בהר". שחרור הנרצעים ענינו ביובל.
19. שמות כא, ו.
20. ראה לקוטים א"מ קידושין כב, ב. אמרי-אמת פ' משפטים תרצ"ה.
21. קריאת פ' בהר בין פסח לשבועות.
22. לקב"ה.
23. ומשועבדים לעניני העוה"ז.

דעת

אתר לימודי יהדות ורוח
www.daat.ac.il

אמרי אמת

פרשת בהר תרפ"ט

מה ענין שמיטה אצל הר סיני, אי' בשפ"א¹ דענין שמיטה ויובל אצל הר סיני הוא על פי מה שאי' במד² גבורי כח עושי דברו וכו' בשומרי שביעית הכתוב מדבר וכו' ואי' שם בשפ"א עושי דברו זה שמיטה לשמוע בקול דברו זה יובל³, כ' ושבתה הארץ שבת לה' וברש"י לשם ה' כשם שנא' בשבת בראשית ואי' בספר הזכות⁴ שבשבת בראשית כתב רש"י⁵ שתהא שמירת קדושתה לשמי ובמצותי והיינו על פי מה שכתוב⁶ זה שמי לעולם ואי⁷ העלימהו שבעוה"ז אין השם הכתוב בהתגלות, אלא שם הקריאה שם א"ד, ובשבת כ"ג⁸ ג"כ אות היא לעולם ואי⁹ ששבת ניתנה בצנעא היינו שהשבת בא לישראל ממקום הנעלם משם הוי"ו¹⁰ וזהו שמירת קדושתה לשמי, השבת היא ממקום הנעלם אולם עבור בני"י מתגלים מפתחות הפנימיות¹¹ כדכ"ג¹² וביום השבת יפתח, אי' בהקדמת תקוה"ז¹³ בכל אתר ובכל ממלל צריך לכוונא דבור בא"ד קול בהוי', עושי דברו זה שמיטה וכו'¹⁴ כל אשר דבר ה' נעשה ר"ת שם א"ד, אח"כ זוכין לעולם יותר גבוה¹⁵, לשמוע בקול דברו שזהו יובל, מתברר מה שכתוב¹⁶ נותן נשמה לעם עליה ורוח להולכים בה, אי' בזוה"ק¹⁷ עה"פ בשנת היובל הזאת תשובו איש אל

1. תרמ"ג.
2. ויקרא-רבה א, א.
3. קול השופר בשנת היובל.
4. פ' בהר. לעיל תרפ"ח, קטע ב'.
5. שמות לא, טו. הקטע מופיע גם ב"אמרי-אמת" לקוטים עמ' 224.
6. שמות ג, טו.
7. פסחים נ, א, ובקידושין עא, א על צניעות כתנאי למסירת שמות.
8. שמות לא, יז, "אות היא לעולם" – לנעלם, להעלים.
9. ביצה טז, א. אמרי-אמת" לקוטים עמ' 216.
10. לעיל תרפ"ח קטע ב, הערה 6, 7.
11. שבת לא, ראש עמ' ב. אמרי-אמת לקוטים 216.
12. יחזקאל מו, א.
13. ג, א ושם ב"נצוצי זוהר".
14. שמות יט, ח.
15. למצות יובל שענינה בקול שופר והוא מתייחס לשם הוי"ה.
16. ישעיה' מב, ה. ראה "שפת-אמת" בראשית 148. לעיל עמ' 95.
17. פ' בהר קח, ב.

אתזנתו היינו שהנשמה חוזרת אל השורש כדכ¹⁸ והרוח תשוב אל האלקים אשר נתנה, אולם צריך להתקיים מה שכתוב שם מקודם וישוב העפר על הארץ כשהיה, אותם התיקונים של שמיטה ויובל¹⁹, אי' בזוה"ק²⁰ אהיה אשר אהיה זה שמיטה ויובל, תרין זמנין אהיה חושבן מ"ב ותמניא אתוון בהון חמשיין דבהון פקודא לחשוב שנת היובל, כ' וספרת לך שבע שבתות שנים שבע שנים שבע פעמים, אלו הם בידורים בנפש ואח"כ מתחילים עו"פ מתחילה כדאי²¹ שכשבאים לשער החמשים מתחילים שוב מתחילה, אי²² מה שמיטה נאמרו כללותיה ופרטותיה מסיני, קבלת עומ"ש היא בתחילה בכלל ואח"כ בפרט²³, בכלל נקרא וידעתם כי אני ה' ובפרט הוא שם יותר גבוה כדאי' בזוה"ק וארא²⁴, אח"כ מתחיל²⁵ עו"פ אהיה אשר אהיה.

18. קהלת יב, ז. גם דרשת פסוק זה באה בדברי הזוהר, מכאן ואילך הם דברי בעל "אמרי-אמת".
19. כשם שהשיבה אל האחוזה, ענינה הפנימי הוא שיבת הנשמה לשורש, כך שיבת העפר משמעה העלאתו ותקונו ע"י קיום מצות שמיטה ויובל שענינם בעפר.
20. פ' בהר, שם: ב' פעמים אהיה שכל אחד בגימטריא כ"א הם בחשבון מ"ב ועם שמונה אותיות שבב' אהיה יש בהם חמישים שבהם המצוה לחשוב שנת היובל ("הסולם" שם). השווה: "בית יעקב" פ' בהר עמ' 258.
21. "תולדות יעקב יוסף" פ' דברים בשם הבעש"ט. וראה עוד בספר בעש"ט על התורה פ' משפטים אות כג, אמרי-אמת פ' בשלח תרפ"ט.
22. תו"כ פ' בהר, רש"י שם.
23. כיון ששמיטה יסודה בקבלת עומ"ש (לעיל תרס"ח קטע א, וראה עוד בית ישראל פ' בהר תש"ז). הרי שאותה הבחנה בין כלל ופרט בסוגיית השמיטה מתקיימת גם בקבלת עומ"ש (לעיל תרס"ח הערה 7, 8).
24. דף כה, א; אז לימד אותם בדרך פרט וכו' מה שלא היה להם רשות לדעת מקודם לכן, כי הויה הוא האלוקים זוהי ידיעה בדרך פרט. במילה זו, פרט כמה סודות וסתרים יש בה. ("הסולם").
25. מחזור נוסף של שמיטה ויובל שהוא שם של אהיה אשר אהיה (ראה הערה 20). לשון העתיד של אהיה רומז לפעולה עתידית מתמדת.

דעת

אתר לימודי יהדות ורוח

www.daat.ac.il

אמרי אמת

פרשת בהר תרפ"ט

והיתה שבת הארץ לכם לאכלה, אי' בשפ"א¹ דזה הוא כמו שאי' בזוה"ק² כיוון דלא משתכח ביה מזוני מה ברכתא אשתכח ביה אלא וכו' כל ברכאן וכו' ביומא שביעאה תליין, כ' וכי תאמרו מה נאכל בשנה השביעית וגו' וצוית את ברכתי ואי'³ אין הברכה מצויה אלא בדבר הסמוי מן העין שנא' יצו ה' אתך את הברכה באסמך, וזהו שבשבת לא משתכח ביה מזוני וכל ברכאן ביומא שביעאה תליין⁴, הברכה היא בשורש⁵, ובשביעית הוא ג"כ כך⁶, וכמו שבשבת יש תוספת שבת⁷ כך בשביעית יש תוספת בקדושת שביעית⁸, וכמו שבשבת הקדושה מתפשטת, הכתוב⁹ פורט ויום השביעי שבת וגו' אתה ובנך ובתך עבדך ואמתך ובהמתך וגו', כך כ"ו¹⁰ בשביעית והיתה שבת הארץ לכם לאכלה לך ולעבדך ולאמתך וגו' ולבהמתך וגו', קדושת השביעית צריכה להתפשט בכל מקום¹¹, אי' בזוה"ק¹² וכי תאמרו מה נאכל וגו' ר' יהודה פתח בטח בה' ועשה

1. תרמ"ח ד"ה בפסוק. ראה לעיל בהערות על דברי "שפת-אמת".
2. יתרו, פת, א.
3. תענית ת, ב. ראה לעיל תרס"ח קטע ג הערה 14 על מקורות בדברי "שפת-אמת".
4. השבת שניתנה בצנעא (ביצה טז, א) יש בה בחינה של סמוי מן העין (ראה "רמתיים צופים" פרק א, אות כב) ולכן היא מקור הברכה, גם אם בגלוי לא נמצא בה מן המתח שבין "שבת הארץ" ו"לאכלה", הוא זה שבין "לא משתכח ביה מזוני" לבין "וכל ברכאן דיומא שביעאה תליין".
5. ראה "שפת אמת" פ' בחוקותי תרמ"ח על השורש והברכה. "אמרי-אמת" לקוטים עמ' קיג ד"ה כלי מחזיק ברכה.
6. השווה: "שפת-אמת" פ' בהר תרל"ז ד"ה בפסוק. לעיל עמ' 102.
7. בראשית-רבה ט, טז; י, י. "אמרי-אמת" ליקוטים עמ' קה, 224 ד"ה איתא בשפ"א. ראה "פני-מנחם" ויקרא עמ' קסח.
8. ראש-השנה ל, א.
9. שמות כ, י.
10. ויקרא כה, ו.
11. אולי רומז לערכי השביעית וקדושתה גם בחו"ל. "תוספת" שביעית בבחינת המקום שאינו חייב במצוות התלויות בארץ. השווה: "פרי-צדיק" ויקרא עמ' 193: השמיטה בא"י שהיה רוב עסקיהם בעבודת השדה, ולפי-זה "תוספת" שביעית גם למי שאין עיסוקם בחקלאות.
12. פ' בהר קי, ב. השמיטה מפרנסת את האמונה ואת הבטחון. המשך דברי הזוהר עוסקים בחובה להנהיג אותה "בכל שאתה רוצה" ועל התעוררות הברכות עד בלי די. במקביל לתוספת שביעית המתפשטת גם ברכת השביעית מתרבה והולכת.

טוב שכן ארץ ורעה אמונה וכו', ואי' בזוה"ק שלח¹³ אינון לבני מהימנותא חדאן במלין ומתברכן מלין בגווייהו, אי' בגמ'¹⁴ סוף סוטה כל מי שיש לו פת בסלו ואומר מה אוכל למחר אינו אלא מקטני אמנה, צריכים להאמין שבזו הפת שבסלו יש על תמיד אלא שיש הסתר לעין, אי' במד'¹⁵ הכל בחזקת סומין עד שהקב"ה מאיר את עיניהם ואי' שם במד' שהגר מחוסרת אמנה היתה, אאז"ל¹⁶ אמר והיתה שבת הארץ לכם לאכלה היינו כדכ'¹⁷ תולה ארץ על בלימה, בלי מה, השורש לית ליה מגרמיה כלום, ישנם כאלה צדיקים שנקראים שבת הארץ¹⁸, השפע הולך על ידם, ועליהם כ' והיתה שבת הארץ לכם לאכלה וכדאי' בגמ'¹⁹ אצל רחב"ד שכל העולם כולו נזונין בשבילו.

13. קס, א. לפנינו הגירסא: אינון בני מהימנותא, "אלו שהם בני אמונה שמחים בדברים, והדברים מתברכים בתוכם". הצמדה בין הברכה לאמונה, וממילא בין הברכה לשמיטה.
14. סוטה מח, ב.
15. בראשית-רבה נג, יד.
16. כנראה שזו היא שמועה בע"פ. ראה הערה 1.
17. איוב כו, ז. ראה לעיל תרס"ח קטע ב, הערה 5.
18. על תלמיד-חכם בחינת שבת ראה לעיל תרס"ח קטע ב, הערה 14. לפנינו ניסוח מיוחד ומקורי: ת"ח בחינת שבת הארץ הוא המקור לברכה, "לאכלה" גם אם יסודו "שבת הארץ", חסר כל.
19. תענית כד, ב. לעיל תרס"ח קטע ב, הערה 15.

דעת

אתר לימודי יהדות ורוח
www.daat.ac.il

אמרי אמת

פרשת בהר תר"צ

כלי תבואו אל הארץ וגו' ושבתה הארץ שבת לה' שש שנים תזרע שדך וגו', מהו שכתוב מקודם ושבתה הארץ ואח"כ שש שנים תזרע שדך', אולם כשבנ"י נכנסו לא"י הם קבלו עליהם עומ"ש², מיד בבואם לארץ, כי תבואו, היתה קבלת עומ"ש, נתגלתה הקדושה³, אי' במד' מסעי⁴ זאת הארץ אשר תפול לכם בנחלה וכי הארץ נופלת וכו' מה עשה הקב"ה נטל שר הארץ וכפתו והפילו לפניהם וכו', כשמקבלין עומ"ש נכפתים כל השרים⁵, נופלים כל ההבדלות וההסתרות⁶, כ"ו שרים רדפוני חנם ומדברך פחד לבי ואי⁸ הפירוש שכאשר מדברך פחד לבי אז כל הרדיפות הם בחנם, אי⁹ בזוה"ק מאי עומ"ש אלא כהאי תורא דיהבין עליה עול בקדמיתא וכו', לפני עול מצוות צריך להיות עומ"ש כדאי¹⁰ שיקבל עליו עומ"ש תחלה וכו' ואח"כ נמשך הכל אחר זה, בשם זקיני המגלה עמוקות ז"ל¹¹ שש שנים תזרע ס"ת שמע היינו ששה תיבות של פסוק שמע ישראל ושש שנים תזמור כרמך זה ששה תיבות של בשכמל¹² וכו', כשיש יותר קדושה¹³ יש

1. ראה לעיל תרפ"ט הערה 1.
 2. שם, הערה 2.
 3. הסמיכות בין "כי תבואו" לבין "ושבתה הארץ" משמעה שמיד עם בואם לארץ תתגלה להם קדושת שבת הארץ.
 4. במדבר-רבה כג, ו.
 5. פירש את כפיפתו של שר-הארץ, שהיא באה על ידי קבלת עול מלכות שמים. הכרה בבעלותו של מלך-מלכי-המלכים מרוקנת את כל כוחו של השר והרי הוא ככפות לפניהם.
 6. המחיצות המבדילות והמסתירות נופלות ע"י קבלת עול מלכות שמים, כי אז הן מאבדות את זכות קיומן.
 7. תהילים קיט, קסא.
 8. ר"מ אלשיך, "רוממות אל", תהילים: "כשאין עון אין פחד מכל רודפים בני-אדם, כאשר שרים רדפוני, חינם היה כי ודאי לא יוכלו לי, כי לא היה בידי עון".
 9. פ' בהר קח, א וראה "נצוצי זוהר" שם, הערה ט.
 10. ברכות יג, א. לעיל תרפ"ח ד"ה כי תבואו.
 11. מגלה עמוקות על התורה (ד"צ תשל"ז, ברוקלין) פ' בהר עמ' מח.
 12. על ק"ש ובשכמל"ו ראה זוהר פ' ואתחנן דף רסד ע"א, "נפש החיים" שער ג, פ"ו, פ"א.
 13. "הרחב-דבר" דברים ו, ד. וב"מגלה עמוקות" שם; הנגלים נדמו לשדה שהיא פתוחה וכו' והנסתרים נדמו לכרם שהם ענבים שמורים. סידור שפ"א עמ' י"ח.
13. הקדמת "כי תבואו" ו"שבתה" יש בהם קדושה של קבלת עומ"ש והיא מתפשטת על פני שנות העבודה.

יותר התפשטות, מלכות שמים מתפשטת בכל המעשים וזהו תזמור כרמך¹⁴ שהשמיטה מתרת ומסרת כל ההסתרות, בשמיטה מתגלית בחזרה הקדושה¹⁵, וזה שאי' בגמ' סנהדרין¹⁶ מאי טעמא דשביעתא וכו' אמר הקב"ה לישראל זרעו שש והשמיטו שבע כדי שתדעו שהארץ שלי היא וזהו גם הטעם של שבת¹⁷ והיינו ושבתה הארץ שבת לה', ומדברך פחד לבי, קבלת עומ"ש, הרי זה הוא¹⁸ ענין הספירה, ספירת שמיטה ויובל, ספירה נקראת בפיוט¹⁹ ספירת יושר ואי²⁰ וכך היה מונה אחת אחת אחת ושתים וכו', הכח הראשון²¹, מלכות שמים, הולך עם הכל, כי תבואו אל הארץ וגו' ושבתה הארץ שבת לה' זה הוא בכלל²² ואח"כ שש שנים תזרע וגו' הוא בפרט²³, אי' בזוה"ק וארא²⁴ שיש קבלת עומ"ש בכלל ובפרט, מקודם צריך לקבל בכלל, מקבלים עומ"ש בכלל אע"פ שאין יודעים איך אולם מקבלים בכל הלב וזוכים אח"כ לקבל עומ"ש בפרט, וכן כ' והיתה שבת הארץ לכם לאכלה היינו בכלל ואח"כ כ' בפרט לך ולעבדך ולאמתך וגו' וזה שאי' ברש"י מה שמיטה נאמרו כללותיה ופרטותיה ודקדוקיה מסיני²⁵, אח"כ כ'²⁶ יובל היא חזר וכלל²⁷, זו מדה בתורה²⁸, ביובל נשלמת מלכות שמים²⁹, זאת

14. גילוי הנסתר=זמירת הכרם שקדם לה עול מלכות שמים מסלקת ההסתרות כנזכר בהערה 6.
15. כשלאחר שש שנות העבודה באה השמיטה.
16. לט, א.
17. לעיל תרפ"ט ד"ה וידבר.
18. קבלת עומ"ש. הספירה משמעה ציפיה לגילוי קבלת עול מלכות שמים.
19. "אתה כוננת", סדר העבודה ליוסי בן יוסי, וראה סדור שפ"א א עמ' קסה, יוש"ר ר"ת: יתגדל ויתקדש שמייה רבא.
20. יומא נג, ב.
21. בחינת המנין הראשון: "אחת" שאליה מצטרפים כל השאר היא בחינת מלכות שמים. לעיל תרפ"ח ד"ה כי.
22. הן ביאת הארץ והן ערכי השבת יסודם בקבלת עומ"ש שהוא הכלל העקרוני.
23. עבודות האדמה הם פרטים הנגזרים מהכלל הבסיסי – הישיבה על הקרקע.
24. ראה לעיל תרפ"ח ד"ה מה, הערה 24.
25. את דברי רש"י שמקורם בתו"כ פרש כרמזים בפסוק: כללי השמיטה ב"כי תבואו" והיתה שבת הארץ, פרטי השמיטה "לך ולעבדך" וכו'.
26. ויקרא כה, י: יובל היא תהיה לכם.
27. השביתה ביובל מקבילה לפסוק על השביתה בשמיטה. שניהם – כלל. הפרוט של דיני השמיטה, שבא בין השנים, הוא הפרט.
28. כלל ופרט וכלל היא מהמידות שהתורה נדרשת בהם, ברייתא דר' ישמעאל בראש תר"כ.
29. שהחלה להראות בשמיטה הראשונה.

הארץ אשר תפול לכם בנחלה³⁰, זאת היינו מלכות שמים³¹ וזהו בשנת היובל הזאת³², אאזז"ל אמר³³ שמלכות שמים נקראת זאת מפני שאין משהו אחר רק זאת, כשאדם מקבל עומ"ש ואין לו משהו אחר רק זאת מתבטלים מעליו כל השעבודים³⁴.

30. ביובל חוזרות שדות לבעליהם הראשונים כפי שזכו בהם בהפלת הגורלות הראשונה. ומשנה-רמז יש כאן להערה 4.
31. זוהר ב, לז, ב. ראה "אמרי אמת" פ' אחרי תרצ"ג עמ' קי, ד"ה בזאת. זוהר פ' בהר קת, א "בזאת יבוא". השווה: "פרי-צדיק" פ' בהר אות ה.
32. שנת גילוי מלכות שמים.
33. חידושי הרי"ם על התורה פ' אחרי (מהדורת תשכ"ה עמ' קעט).
34. מעצם התייחסותו רק ל"זאת". לכן שנת היובל היא שנת החרות מכל שעבוד.

דעת

אתר לימודי יהדות ורוח
www.daat.ac.il

אמרי אמת

פרשת בהר תר"צ

מה ענין שמיטה אצל הר סיני¹, אי' במד² ברכו ה' מלאכיו גבורי כח עושי דברו וכו' בשומרי שביעית הכתוב מדבר וכו' לשמוע בקול דברו וכו' כל ישראל עומדים לפני הר סיני וכו'³, בסוף כל שמיטה היה הקהל כמו במתן תורה⁴ וזהו גבורי כח עושי דברו לשמוע בקול דברו⁵, התכלית הרי היא שיהיה לשמוע בקול דברו, ואי' עוד במד' תחתונים על ידי שאינן יכולין לעמוד בתפקידיו של הקב"ה לכן נאמר ברכו ה' מלאכיו ולא כל מלאכיו⁶, התחתונים הרי אינן יכולין תמיד⁷ אולם אי'⁸ שאין לך אדם שאין לו שעה וכשבא הזמן, כשנפתח פתח, אז נעשים מלאך⁹, כ¹⁰ ביום טובה היה בטוב וביום רעה ראה היינו לראות מראש ימי הרעה ולהכין על הימים הנמוכים, השמיטה הרי אינה תמיד¹¹, אי' בשפ"א¹² לשמוע בקול דברו זה יובל ויבל מחזיר כל הקנינים¹³, אי' בזוה"ק¹⁴ דתרי בתי אית בלבא אם אינון ממארי תורה אתקריאו בתי ערי חומה וכו' לאחרים דלאו אינון מארי תורה אתקריאו בתי החצרים וכו' גאולה תהא לכלהו וכו'¹⁵, וכ¹⁶

1. בשניהם נזכר המושג "נעשה". בהר-סיני אמרו ישראל בלשון המקרא "כל אשר דבר ד' נעשה" (שמות יט, ח) ובלשון חז"ל נקראים שומרי שביעית "גבורי כח עושי דברו".
2. ויקרא רבה א, א.
3. לשון המדרש בסוף הקטע, שאמנם נדרש ביחס לנאמר בתורה (דברים ה, כב). אם יוספים אנחנו לשמוע.
4. דברים ד, י: יום אשר עמדת וכו' בחורב וכו' הקהל לי.
5. וכן הוא בשפ"א פ' וילך תרמ"ב ד"ה בפרשת.
6. לא כל בני האדם, התחתונים, יכולים לעמוד במתח הרוחני הנדרש באופן קבוע.
7. ההתמדה היא שקשה לתחתונים, ברם יש להם שעות של התעלות.
8. אבות ד, ג. ראה שפת-אמת שם.
9. כפי הבחינה הנזכרת בפסוק: מלאכיו גבורי כח.
10. קהלת ז, יד. ראה שם "בליקוטי יהודה" מה שהביא בשם בעל "אמרי-אמת".
11. אפשר ע"י שמירתה וההשתפות ב"הקהל" להיות בבחינת מלאך, ואז בדרגת "יום טובה" להכין לשנות העבודה.
12. פ' בהר תרמ"ג ד"ה ענין.
13. הדגיש בעקבות השפ"א שע"י שמירת השביעית זוכים ליובל, ועל ידו זוכים להחזרת כל ההישגים הרוחניים.
14. ויקרא קח, ב ולהלן.
15. גם בעלי תורה וגם בעלי דרגות נמוכות יותר יכולים לגאול ולהחזיר את נכסיהם הרוחניים.
16. ויקרא כה, י.

אמרי השביעית

בשדה אחוזה החוזר ביוכל ושבתם איש אל אחוזתו ואיש אל משפחתו תשובו, לבני יש נקודה מהאבות ומגיעים אליה ע"י התורה¹⁷, לשמוע בקול דברו.

17. אפשר להתהפך ולהיות בעלי תורה ע"י שמיעה בקול דברו, ומתוך כך תבוא הזיקה והנגיעה לאבות. "קול דברו" שהוא היוכל לדברי השפ"א ו"קול דברו" שהיא התורה לדברי "אמרי-אמת" מביאים ל"איש אל משפחתו תשובו".

דעת

אתר לימודי יהדות ורוח
www.daat.ac.il

אמרי אמת

פרשת בהר תרצ"א

כלי תבואו אל הארץ וגו' ושבתה הארץ שבת לה', אח"כ הרי כ' שש שנים תזרע שדך וגו' ובשנה השביעית וגו' שדך לא תזרע וגו' ולמה כתוב מקודם ושבתה הארץ שבת לה', אולם אי' בזוה"ק² דושבתה הארץ שבת לה' הכוונה לקבלת עומ"ש ואי' שם עומ"ש וכו' האי בקדמיתא הוא דכלא³ מאן אוכח תפלה⁴ בקדמיתא של יד, תמיד בכל מצוה הוא כך כדאי⁵ שיקבל עליו עומ"ש תחלה ואח"כ מקבל עליו עול מצוות, זהו כי תבואו וגו', הביאה הראשונה היתה עם כח גדול, היה מיד ושבתה הארץ⁶, אי' ברש"י⁷ שבת לה' וכו' כשם שנא' בשבת בראשית, אי' בגמ'⁸ היה מהלך בדרך וכו' מונה ששה ימים ומשמר יום אחד וכו' משמר יום אחד ומונה ששה וכו' כברייתו של עולם וכו' כאדם הראשון, כבריאת העולם היו ששת ימי המעשה מקודם וכאן הוא כמו שבת בראשית אצל אדה"ר, ושבתה הארץ שבת לה' ואח"כ שש שנים תזרע שדך וגו'⁹, לשמיטה יש קדושה מלפניה¹⁰ ומלאחריה, תוספות¹¹, צריך שיהיה תמיד שמיטה כמו לעתיד יום

עצמת הגילוי של הקדושה ההתחלתית משותפת לשבת כבריתו של אדם, לשבת הארץ בראשית ההתנחלות ולהתגיירותה של רות המואביה. השווה: אין חוזק כחוזק החסידות בתחילתו. ('בית-ישראל', בראשית עמ' יג, במדבר עמ' יד; ראה עוד "פרי-צדיק" ויקרא 73, דברים 142 והשווה: פרי-צדיק פ' יתרו אות י, עמ' 92 לעיל עמ' 117).

1. ראה לעיל תרפ"ט הערה 1; תר"ץ ד"ה כי תבואו הערה 1.
2. פ' בהר קח, א. הדברים אינם מפורשים בזוהר. אמנם כך הבין כנראה מסמיכות הענינים בזוהר: ושבתה הארץ שבת לד' — שבת לד' ממש, ואח"כ מה שמכונה בפרוש ה"סולם" מאמר "עול מלכות שמים".
3. קבלת עומ"ש הוא תחילת הכל.
4. מי מוכיח — תפילין; לראשונה צריך להניח תפילין של יד "שהוא סוד מלכות".
5. ברכות יג, א. לעיל תרפ"ח ד"ה כי תבואו; תר"ץ ד"ה כי תבואו.
6. ההתלהבות והעצמה בכניסתם לארץ העלו את דרגתם לבחינת שבת הארץ. (דוגמת הכיבוש הראשון בארץ — חרם יריחו. במדבר-רבה יא, סס"א).
7. ויקרא כה, ב.
8. שבת סט, ב.
9. ראה לעיל עמ' 82, 66.
10. ראה לעיל עמ' 123 ואילך.
11. ראה לעיל עמ' 38 ואילך.

שכולו שבת¹², אי' במד' ויקרא¹³ עה"פ ברכו ה' מלאכיו גבורי כח עושי דברו לשמוע בקול דברו בשומרי שביעית הכתוב מדבר, ועוד שם במד' תחתונים ע"י שאינן יכולין לעמוד בתפקידי של הקב"ה לכך נאמר ברכו ה' מלאכיו ולא כל מלאכיו, בעוה"ז לא יכולים להיות תמיד מלאך¹⁴, לא יכולים להיות תמיד בבחינת שבת, אולם יש בכחן של בני"י להכניס קדושה בכל מקום¹⁵, בכל המעשים, וזה שכתוב אח"כ¹⁶ ברכו ה' כל מעשיו בכל מקומות ממשלתו¹⁷, אי' במד'¹⁸ זאת הארץ אשר תפול לכם בנחלה וכי הארץ נופלת וכו' מה עשה הקב"ה נטל שר הארץ וכפתו והפילו לפניהם וכו', עי"ז נפתחה הקדושה¹⁹, מקודם היתה הקדושה סתומה וע"י קבלת עומ"ש, כי תבואו אל הארץ וגו' ושבתה הארץ שבת לה', נתגלתה הקדושה ושבתה הארץ שבת לה' הוא אותו דבר כמו שאי²⁰ ויעיד עליו יודע תעלומות וכו', כ' ברות²¹ ישלם ה' פעלך וגו' אשר באת ואי' במפרשים²² היינו שהלקיחה הראשונה צריכה להיות עם כל הכח, אי²³ יש שהוא הולך אצל זיווגו ויש שזיווגו בא אצלו, אצל רות שהלקיחה הראשונה שלה היתה עם כל הכח, אשר באת²⁴, היה הולך אצל זיווגו שע"ז נתגלתה הקדושה, וזה שכתוב²⁵ יתן ה' את האשה הבאה אל ביתך כרחל וכלאה, שאצל אלו השתים, רחל ולאה, היה הולך אצל זיווגו.

12. השוואת רש"י את שבת הארץ לשבת בראשית הורחבה ע"י בעל "אמרי-אמת" גם לעתיד – יום שכולו שבת, עידן שכולו שמיטה.
13. ויקרא רבה א, א.
14. לעיל תר"ץ ד"ה מה, הערה 6.
15. גם בבחינות ימות החול.
16. תהילים קג, כב.
17. התפשטות בחינת השמיטה בכל היקום.
18. במד"ר כג, ו. לעיל תר"ץ ד"ה כי.
19. ע"י הסרת המחיצה המונעת את גילוי קדושת א"י.
20. רמב"ם הלכות תשובה פ"ב ה"ב. פרש את המושג "שבת לד" – עדות של בעל התעלומות על קבלת עומ"ש בעצמה כזו שתקדיש את שבת הארץ כולה לשמים.
21. דות ב, יב.
22. שפת-אמת שבועות תרנ"ט ד"ה בענין. אמרי-אמת תרפ"ג ד"ה איתא במד' עמ' לו. ראה "ליקוטי יהודה" רות ב, יב.
23. בראשית-רבה סח, ד.
24. הדגשת בועז "אשר באת" מביעה את העצמה שבבואה של רות הנכריה לאמונת ישראל ולכן "הלך אצל זיווגו" שהתגלתה הקדושה במעשיה. ראה רות ד, א.
25. רות ד, יא. גם יעקב וגם בועז הלכו אצל זיווגם. אמנם השוה "אמרי-אמת" שבועות תרפ"ד ד"ה ישלם עמ' לח. לקוטי "אמרי-אמת" סוף עמ' 198.

אמרי אמת

פרשת בהר תרצ"ב

ושבתם איש אל אחוזתו ואיש אל משפחתו תשובו, בשמיטה¹ ויובל חוזר כל אחד להיות על מקומו, מתקשר בשמים בשורש הנשמה², איש אל אחוזתו ואיש אל משפחתו³ היינו כדאי⁴ בכתר שם טוב שצריכים לעבוד את הקב"ה בכח של עצמו ובכח של האבות, אלקינו ואלקי אבותינו⁵, אי' בזוה"ק⁶ ששמיטה היא קבלת עומ"ש שלימה, אי' בשפ"א⁷ דהיה צריך לכתוב שהאחווה תשוב לבעלים ולא ושבתם איש אל אחוזתו אלא הפי' שישוּב כל איש ישראל לשורשו, אי' בגמ'⁸ מי חוזר על מי בעל אבידה מחזר על אבידתו וזהו ושבתם איש אל אחוזתו וגו' ואל אחוזת אבותיו ישוב⁹, חוזרים אל השורש, אי' במד'¹⁰ זאת הארץ אשר תפול לכם בנחלה וכי הארץ נופלת וכו' מה עשה הקב"ה נטל שר הארץ וכפתו והפילו לפניהם וכו', אח"כ נגזז הכח הזה¹¹, הכל נחרב, בית המקדש נחרב, אולם¹² יורד כח חדש שצריך למצוא אותו וזה ענין שמיטה¹³

- מצות השביעית מביאה את מקיימיה להכרה ולהגשמה עצמיים, לחידוש הבעלות העצמית על נחלת א"י ולזכייה בברכת אדמתה.
1. פסוק הפתיחה נאמר אמנם רק על יובל, אולם יש בשמיטה כמרכיבה חלקית של היובל וכמובילה לקראתו מן היסודות של היובל.
 2. הזכיר שתי בחינות: מקומו בעוה"ז, בקרקע שחזרה לבעלותו ושיבתו לשרשו בעולם הרוחני.
 3. הוזכרו בפסוק שתי בחינות: אחווה אישית ושיבה משפחתית. (וכן ברש"י בעקבות מדרש ההלכה: שדות ועבדים).
 4. בעל שם-טוב על התורה פ' נח עמ' קעו. סדור שפת-אמת כרך א עמ' שח.
 5. הכפילות של אחוזתו ומשפחתו מוסברת במשמעות רוחנית, בדרכי עבודת ד'.
 6. לעיל תרס"ח בהערה 2 מצויין בשם בעל "עבודת ישראל" והשווה לעיל תרפ"ח ד"ה כי תבואו הערה 2. לקבלת עול מלכות שמים שלמה על שני מרכיביה, העצמי והתורשתי, אפשר לזכות ע"י שמירת שמיטה.
 7. פ' בהר תרמ"ג.
 8. קידושין ב, ב.
 9. ויקרא כה, מא.
 10. במדבר רבה כג, ו. ראה לעיל תר"ץ ד"ה כי תבואו הערה 4.
 11. הדברים לא מפורשים במדרש. אמנם המסקנה ההגיונית היא שנפילת השר וכפיפתו הם משמעותיים כל עוד שישאל שולטים בארץ.
 12. ההוראה "זאת הארץ אשר תיפול" ומדרשה, היא בעלת הוראה נצחית שצריך לחשוף אותה מתוך גלגולי ההסטוריה.
 13. המסייעת לחידוש הבעלות על הארץ ע"י הברכה שזוכים בה שומרי שביעית.

שהיא ברכה בנפש ובגוף דכ' וצויתי את ברכתי¹⁴ וכ' כי שם צוה ה' את הברכה¹⁵, וכי תאמרו מה נאכל וגו', צריך להיות אמונה ובטחון¹⁶, אי' בגמ' סוטה¹⁷ כל מי שיש לו פת בסלו ואומר מה אוכל למחר אינו אלא מקטני אמנה, אי' במד¹⁸ הכל בחזקת סומים עד שהקב"ה מאיר את עיניהם וכי' ויפקח אלקים את עיניה וכי' מחוסרת אמנה היתה, שם כ'¹⁹ ותרא באר מים ולא כ' שנברא באר²⁰, כל מה שאדם צריך הוא מוכן לו אלא שהעינים מסותרות, הכל ישנו עבור האדם ורק צריכים בטחון אמיתי, אי'²¹ אין הברכה מצויה אלא בדבר הסמוי מן העין שנאמר יצו ה' אתך את הברכה באסמיק, בשבת אי'²² כיון דלא משתכח ביה מזוני וכי' אלא וכי' כל ברכאן וכי' ביומא שביעתה תליין, ובשמיטה הוא ג"כ כך²³.

14. היא ברכת האדמה.
15. תהילים קלג, ג, היא ברכת הנפש.
16. ראה לעיל תרפ"ה ולהלן תרצ"ד, תרצ"ה.
17. סוטה מח, ב. ראה לעיל תרפ"ח ד"ה והיתה הערה 14.
18. בראשית-רבה נג, יד. לעיל תרפ"ח ד"ה והיתה הערה 15.
19. בראשית כא, יט.
20. ראה "אמרי-אמת" בראשית עמ' ל ד"ה ויפקח. שם עמ' 60. עמ' לד.
21. תענית ח, ב. לעיל תרס"ח ד"ה איתא הערה 14; תרפ"ח ד"ה והיתה הערה 3.
22. זוהר יתרו פח, א. לעיל תרס"ח ד"ה אאז"ל הערה 2.
23. לעיל תרס"ח ד"ה איתא.

דעת

אתר לימודי יהדות ורוח
www.daat.ac.il

אמרי אמת

פרשת בהר תרצ"ג

כי תבואו אל הארץ וגו' ושבתה הארץ שבת לה', הלא לא היה להם שמיטה אלא לאחר שבע שכבשו ושבע שחלקו¹, אולם מיד בביאה לארץ שבנ"י נכנסו לארץ באה עמהם מיד הקדושה², אי' במד³ זאת הארץ אשר תפול לכם בנחלה וכי הארץ נופלת וכו' מה עשה הקב"ה נטל שר הארץ וכפתו והפילו לפנייהם וכו', הקב"ה העביר כל השרים כדי שתתגלה הקדושה⁴, בני' קבלו אז⁵ עומ"ש כדאי⁶ כל הדר בא"י דומה כמי שיש לו אלוך, אי' בזוה"ק⁷ דזאת היינו מלכות שמים, יודעים שאין משהו אחר אלא זאת⁸, וזהו זאת הארץ וגו'⁹ אי' בזוה"ק¹⁰ מאי עומ"ש אלא כהאי תורא דיהבין עליה עול בקדמיתא וכו' ואי לא קביל עליה ההוא עול לא עביד מדי, ואי' שם בזוה"ק¹¹ כ' זכרנו את הדגה אשר נאכל במצרים חנם בלא ברכה דלא הוה עלנא עול דלעילא, בספרי אי'¹² חנם מן המצות וכאן אי' חנם בלא ברכה¹³, אולם הברכה לפני המצוה היא קבלת עומ"ש¹⁴, לפני המצוה יש קבלת המצוה, הכנה¹⁵, וברכת הנהנין הוא ג"כ כך

1. רמב"ם שמיטה ויובל פרק י, הלכה א. ראה לעיל תרע"ג; תרפ"ח ד"ה כי; תרפ"ט ד"ה וידבר; תר"ץ ד"ה כי; תרצ"א ד"ה כי.
2. ולכן נאמר 'ושבתה הארץ שבת לד'."
3. במדבר רבה כג, ו. ראה לעיל תרצ"ב ד"ה ושבתם הערה 10.
4. ע"י סילוק המחיצות הרוחניות מתגלית קדושת שבת הארץ.
5. בכניסתם לארץ. השווה: לעיל תרפ"ט ד"ה וידבר הערה 2.
6. כתובות קי, ב. ראה ליקוטים "אמרי-אמת" עמ' 140.
7. ב, לז, ב. השווה: לעיל תר"ץ ד"ה כי הערה 31.
8. כך הסביר בעל חידושי הר"ם את דברי הזוהר, לעיל תר"ץ ד"ה כי הערה 33.
9. דרשת בעל "אמרי-אמת" את הביטוי זאת הארץ=מקום לגילוי מלכות שמים.
10. פ' בהר קח, א. ראה לעיל תר"ץ ד"ה כי הערה 9.
11. ראה לעיל תרפ"ח ד"ה כי הערה 6.
12. במדבר יא, ה. השווה לעיל שם הערה 7.
13. העיר על השוני בין דרשת הספרי לדרשת הזוהר. ראה בסידור "שפת-אמת" כרך א עמ' יח ניסוח אחר של הדברים. השווה: "אמרי-אמת" בהעלותך תרס"ה ד"ה ויהי העם; תרס"ו ד"ה אאז"ל.
14. היחס בין המצוה לקבלת עול מלכות שמים נזכר במשנה ברכות יג, א. יסודה של הברכה הוא קבלת עומ"ש, גם ברכת המצוות וגם ברכת הנהנין כדלהלן. ראה לעיל תרפ"ח ד"ה כי הערה 4.
15. ראה סידור "שפת-אמת" א עמ' יד.

היינו שלא נתגשם, בביאה הראשונה, כשבנ"י באו לראשונה לא"י, הם חגרו מתניהן¹⁶ שתתגלה הקדושה, שמיטה היא קבלת עומ"ש¹⁷, העיקר הוא ההכנה מקודם¹⁸, אי' במשנה¹⁹ וכל שקיבל עליו מבעוד יום מותר וכו' שאין מערבין משתחשך, אי' ששת ימי בראשית וכו' שיש קדושה לפנין ולאחריהן²⁰, השביעית היא ג"כ קדושה לפנין ולאחריהן²¹ וזה דכ' ושבתה הארץ שבת לה' שש שנים תזרע שדך וגו' ובשנה השביעית שבת וגו', אי' ברש"י שבת לה' לשם ה' כשם שנא' בשבת בראשית, גבי שבת בראשית אי'²² שבת שמא דקוב"ה.

16. ביטוי מתורגם מאידיש במשמעות של עשיית מאמץ. השווה: בראשית-רבה פ' עא, ז.
17. לעיל תרס"ח ד"ה ברש"י הערה 2.
18. על עניני הכנה ראה סידור "שפת-אמת" א עמ' יד ולהלן.
19. עירובין פב, א. גם מכאן ניתן ללמוד על ההכנה לשבת שכל משמעותה לפני כניסת השבת.
20. המקור לתוספת שבת לפנין ולאחריה בדרשת המכילתא "זכור ושמור" מלפניו ומלאחריו. ראה "תורה שלמה" שמות פרק כ, אות רכו. הביטוי "ששת ימי בראשית" לא נמצא.
21. תוספת שביעית נשנית בברייתא ר"ה ט, א. גם במצות שמיטה בפרשת בהר נזכר המושג שבת בתחילה ובסוף.
22. זוהר שמות פח, א.

דעת

אתר לימודי יהדות ורוח
www.daat.ac.il

אמרי אמת

פרשת בהר תרצ"ד

איתא בשפ"א¹ בשם הנועם אלימלך² עה"פ וכי תאמרו מה נאכל בשנה השביעית וגו' וצויתי את ברכתי לכם שע"י שיאמרו מה נאכל יוצרך להיות בדרך של וצויתי את ברכתי, מפני השאלה מה נאכל צריכה להיות ברכה³ בדרך שאי⁴ אוכל קמעא והוא מתברך במעיו ולא בדרך הנהגה למעלה מהטבע, כי מה קושיא היא זו מה נאכל כדאי' בשפ"א⁵, כשבנ"י יצאו ממצרים הם נמשכו אחר הנהגת הקב"ה כדכ"ו⁶ זכרתי לך חסד נעורייך וגו' לכתך אחרי במדבר וגו', הקב"ה זוכר זאת תמיד, הם ניזונו אז למעלה מדרך הטבע, אי"ו והלא ארבעים שנה חסר שלשים יום אכלו אלא וכו' עוגות שהוציאו ממצרים טעמו בהם טעם מן, אי' במד"ו⁸ כל מי שבוטח בהקב"ה זוכה להיות כיוצא בו מנין שנא' ברוך הגבר אשר יבטח בה' והיה ה' מבטחו, היינו⁹ שמתנהגים עמו בהנהגה למעלה מהטבע, וכי תאמרו מה נאכל היינו קטני אמנה¹⁰ כדאי' בגמ' סוטה¹¹ שהאומר מה אוכל למחר אינו אלא מקטני אמנה, אעפ"כ תהיה ברכה¹², וצויתי את

1. פ' בהר תרל"ז. ראה לעיל תרפ"ה.
2. פ' בהר בד"ה וכי תאמרו.
3. ולא בדרך ניסית מוחלטת, ראה להלן תרצ"ה.
4. "תורת כהנים", רש"י ויקרא כו,ה.
5. "מאין דיהיב חיי, יהיב מזונא".
6. ירמי' ב,ב. פעל מצב בעבר – זכרתי – בהוראת הווה מתמיד.
7. קדושין לח,א. לא רק ברובה הגדול של התקופה נזונים ממאכל שמים שלא כדרך הטבע, אלא אף בפרק הזמן הקצר, בחודש הראשון, מתייחס מאכלם למן הפילאי.
8. דברים-רבה ה,ח.
9. הניסוח הקשה של דברי המדרש מתפרש כהדדיות: המאמין באפשרות ההנהגה העל-טבעית (דוגמת היציאה למדבר) אכן זוכה שיתנהגו עמו בהנהגה כזו (דוגמת ירידת המן).
10. ביחס למדרגתם בעת היציאה למדבר, הרי השאלה מה נאכל מעידה על קטנות אמונה.
11. סוטה מח,ב. ראה לעיל תרצ"ב. במכילתא דרשב"י (תורה-שלמה שמות טז, אות כט) באה דרשה כעין זו ביחס לירידת המן.
12. למרות השאלה המצביעה על פגם באמונה תבוא ברכה בתבואה.

ברכתי, וגם הברכה הזו היא ע"י אמונה ובטחון¹³, אי' בזוה"ק¹⁴ אינון לבני מהימנותא וכו' ומתברכן מלין בגווייהו.

13. שהרי הברכה היא סמויה ובאה בעקבות ההחלטה לשמור שביעית. (ראה החזו"א בדורותיו עמ' קלו; לעיל עמ' 139).

14. ג, קס, א. ראה לעיל תרפ"ט ד"ה והיתה הערה 13.

דעת

אתר לימודי יהדות ורוח

www.daat.ac.il

אמרי אמת

פ' בהר תרצ"ד

כי תבואו אל הארץ וגו' ושבתה הארץ שבת לה', השמיטה הלא לא היתה תיכף אלא לאחר כיבוש וחילוק¹, אולם מיד בביאה לארץ צריך לקבל עומ"ש², הרי זה הוא ענין א"י, אי' בזוה"ק³ מאי עומ"ש אלא כהאי תורא דיהבין עליה עול בקדמיתא וכו', זו היא קבלת עומ"ש תחלה קודם שיקבל עליו עול מצוות⁴, אי' בשפ"א בשם אאז"ל הראשונה צריכה להיות בשלימות, עם כל הכח עם כל החיות, ועי"ז יש לדבר קיום, זהו שכתוב אצל רות ישלם ה' פעלך וגו' אשר באת וגו'⁵, אי' במד"ב⁶ זאת הארץ אשר תפול לכם בנחלה וכו' מה עשה הקב"ה נטל שר הארץ וכפתו והפילו לפניהם וכו', אי"ז כל מה שהיה א"א עוקד את יצחק בנו מלמטה היה הקב"ה כופת שריהם של עכו"ם מלמעלה וכו' כיון שהפליגו ישראל עצמן וכו' א"ל הקב"ה מה אתם סבורים דאלין כפותיא קיימין שנא⁸ כי עד סירים סבוכים וכו' וכי עד שרים סבוכים וכו'⁹, מקודם היו השרים אסורים וע"י החטא נעשו מותרים¹⁰, נטל שר הארץ וכפתו הוא כמו שהיה הקב"ה כופת שריהם של עכו"ם¹¹, ע"י המצוה, קבלת עומ"ש, מתבטלת הקליפה, איתא בספר מגלה עמוקות¹² שש שנים תזרע שדך ושש שנים תזמור כרמך היינו שש תיבות של שמע ישראל וגו' ושש תיבות של ברוך שם כבוד מלכותו לעולם

1. רמב"ם שמיטה ויובל פרק י', הלכה א. לעיל תרצ"ג הערה 1 ושם נסמן.
2. לעיל תרצ"ג הערה 5; תרפ"ט ד"ה וידבר הערה 2.
3. פ' בהר דף קח, א. לעיל תרצ"ג הערה 10.
4. הדגשת מצות השמיטה=עול מלכות שמים כהקדמה לכל מערכת המצוות שנצטוו לקיימם עם כניסתם לארץ.
5. ראה ליקוטי יהודה רות ב, יב "שיש אדם אשר אם בראשית העבודות הוא בכל הכח במס"נ, אז הוא מכריע כנגד הכל".
6. במדבר-רבה כג, ו. לעיל תרצ"ג הערה-3.
7. בראשית-רבה נו, ה.
8. נחום א, י.
9. וכי לעד, לתמיד יהיו שרי האומות כבולים!?
10. מסירות הנפש של אברהם בעקדה גרמה לכפיתת שרי האומות, והחטא של ישראל גרר את התרת הכפיתה.
11. הגורם בשני המדרשים, כפיתת שר הארץ (שהיתה א"י ברשות האומות) וכפיתת שרי האומות בשעת העקדה, הוא שווה: מעשי ישראל, קבלת עול שמים.
12. על התורה (ד"צ תשל"ז, ברוקלין) פ' בהר עמ' מח. לעיל תר"ץ ד"ה כי הערה 11.

ועד, זו היא קבלת עומ"ש שלימה, ושבתה הארץ לה' וברש"י לשם ה' כשם שנא' בשבת בראשית, גבי שבת בראשית איי¹³ שבת שמא דקוב"ה, אי' בגמ'¹⁴ היה מהלך בדרך או במדבר ואינו יודע אימתי שבת מונה ששה ימים ומשמר יום אחד וכו' משמר יום אחד ומונה ששה וכו' כבריינו של עולם וכו' כאדם הראשון¹⁵, יש בזה שתי דרכים¹⁶, כבריינו של עולם היה מונה ששה ימים ומשמר יום אחד ואצל אדה"ר היתה דרך אחרת, אדה"ר היה מהלך במדבר כענין שכתוב¹⁷ אדם טועה מדרך השכל ושימר יום אחד ומנה ששה, הקידוש מסייע לששה ג"כ, כי תבואו אל הארץ וגו' ושבתה הארץ שבת לה' היינו ג"כ קידוש מקודם¹⁸, זה מסייע להמנין שאחר כך והששה הם ג"כ בכלל הקדושה¹⁹.

13. זוהר, שמות פח, ב.

14. שבת סט, ב.

15. מונחים אלה "שבת כבריינו של עולם". "שבת כבריינו של אדם" הם יסודיים בתפיסת העולם מבחינת נקודת המוצא ונקודת היעד, ראה על כך לעיל עמ' 82, 66.

16. בצורה אופיינית מתפרשת לשון הגמרא כביטוי לשתי דרכים בעבודת ד'. כבריאית העולם היתה דרך סלולה – ימי המעשה ופסגתם שבת. אמנם בריינו של אדם, כבר בסמוך לראשיתה, נשתבשה עליו דרכו והרי הוא כמהלך ותועה במדבר ואז תקנתו לקדש את נקודת מוצאו, לשמר-לקדש את היום הראשון ומכח זה לצאת לימי המעשה.

17. משלי כא, טז: אדם תועה מדרך השכל.

18. העקרון של נקודת מוצא מקודשת, שבת כבריינו של אדם, מתייחס גם לתקופת ההתנחלות בארץ, ולכן הקדימה התורה ל"שש שנים תזרע שדך" את "ושבתה הארץ שבת לד".

19. "נוסחה" זו מסייעת לכל שנות העבודה שיוקרנו מקדושת שבת הארץ.

דעת

אתר לימודי יהדות ורוח
www.daat.ac.il

אמרי אמת

פרשת בהר תרצ"ה

בספר נועם אלימלך¹ מביא בשם הרבי ר' זושא ז"ל על מה שכתוב וכי תאמרו מה נאכל וגו' וציוותי את ברכתי לכם וגו' שלא מצינו בתורה שתקשה קושיא רק תירוץ כתוב מיד² וכאן מפני השאלה מה נאכל היו צריכים לברכה, וכי תאמרו מה נאכל היינו שלא יהי להם אמונה, במדבר היה להם מ' שנים מן מפני שלא שאלו מה נאכל, ואילו לא היו שואלים כאן היה בדרך נס למעלה מן הטבע שזה החילוק בין נס לברכה, ברכה צריכה שיהיה לה על מה לחול כעניין שאי³ אוכל קמעא והוא מתברך במעיו ונס הוא למעלה מן הטבע, אצל שמואל כ⁴ איך אלך ושמע שאול והרגני, אילו לא היה שואל ג"כ לא היה נהרג⁵ ורק מכיוון ששאל היה צריך להיות כמו שכתוב שם עגלת בקר תקח בידך וגו'.

1. פ' בהר ד"ה וכי תאמרו. לעיל תרצ"ד ד"ה איתא. תרפ"ה ד"ה בשפ"א.
2. לשון "נועם אלימלך": התורה יצאה בכאן מדרכה, שדרך הקרא לכתוב איזה יתור לשון בפסוק אפילו אות אחת ועי"ז מתורץ כמה קושיות, אבל הקשיא לא נכתב בעצמה בתורה, וכאן נכתב הקושיה בתורה, וטוב היה שלא לומר כי אם וציויתי את ברכתי וממילא לא יקשה שום אדם לומר מה נאכל.
3. תורת כהנים ויקרא כו, ה ושם ברש"י.
4. שמואל א, ט"ז, ב.
5. פסחים ח, ב. השווה: תולדות יעקב יוסף פ' מקץ, פרי צדיק פ' צו (ח).

דעת
אתר לימודי יהדות ורוח
www.daat.ac.il